

Van incidenteel naar structureel

Toegankelijk onderwijs voor studenten met een functiebeperking of een zorgverantwoordelijkheid: Een onderzoeksrapport over de ervaringen, wensen en mogelijkheden ten aanzien van het verbeteren van de toegankelijkheid van het onderwijs aan de HvA

Author(s)

van Zal, Stefanie; Tempelman, Daniel; Kwekkeboom, Rick

Publication date

2020

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Zal, S., Tempelman, D., & Kwekkeboom, R. (2020). *Van incidenteel naar structureel: Toegankelijk onderwijs voor studenten met een functiebeperking of een zorgverantwoordelijkheid: Een onderzoeksrapport over de ervaringen, wensen en mogelijkheden ten aanzien van het verbeteren van de toegankelijkheid van het onderwijs aan de HvA*. (1.0 ed.).

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <https://www.amsterdamuas.com/library/contact>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

Toegankelijk onderwijs voor studenten met een functiebeperking of een zorgverantwoordelijkheid

Een onderzoeksrapport over de ervaringen, wensen en mogelijkheden ten aanzien van het verbeteren van de toegankelijkheid van het onderwijs aan de HvA.

Stefanie van Zaal, Daniel Tempelman, Rick Kwekkeboom

Lectoraat Langdurige Zorg en Ondersteuning / AKMI / FMR
2020 – 2021

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

Toegankelijk onderwijs voor studenten met een functiebeperking of een zorgverantwoordelijkheid

Een onderzoeksrapport over de ervaringen, wensen en mogelijkheden ten aanzien van het verbeteren van de toegankelijkheid van het onderwijs aan de HvA.

Auteur

Stefanie van Zal, Daniel Tempelman, Rick Kwekkeboom

Afdeling

Lectoraat Langdurige Zorg en Ondersteuning / AKMI / FMR

Date

8-Jun-20

Versie

1.0

© 2017 Copyright Amsterdam University of Applied Sciences

2021 Hogeschool van Amsterdam

Dit materiaal is vrij te gebruiken. U heeft toestemming het te verspreiden of te veranderen volgens de regels van de [Free Art License](#). Een voorbeeld van deze licentie staat op de site [Copyleft Attitude](#) van [artlibre.org](#).

Lectoraat Langdurige Zorg en Ondersteuning / AKMI / FMR – version 1.0

Inhoudsopgave

Inhoud	3
1 Inleiding.....	5
2 Situatie van studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid in het (hoger) onderwijs en bij de HvA.....	6
2.1 Studenten met een functiebeperking	6
2.2 Studenten met zorgverantwoordelijkheid	7
2.3 De situatie op de HvA – uitkomsten uit eerder onderzoek.....	7
3 Onderzoeksvragen en doelstelling.....	9
3.1 Onderzoeksvraag en deelvragen	9
3.2 Onderzoeksaanpak	10
4 Resultaten onderzoek onder medewerkers.....	14
4.1 Kennis, en visie en handelen van medewerkers met betrekking tot studenten met een functiebeperking.	14
4.2 Kennis, visie en handelen met betrekking tot studeren met een zorgverantwoordelijkheid.	16
5 Ervaringen van studenten met een functiebeperking en een zorgverantwoordelijkheid.....	19
5.1 Speciale begeleiding tijdens de studie	19
5.2 Kennis van onderwijsondersteunend personeel om met studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid om te gaan	20
5.3 Kennis van docenten om met studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid om te gaan	21
5.4 Begrip van onderwijsondersteunend personeel voor de situatie van studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid	21
5.5 Begrip van docenten voor de situatie van studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid	22
5.6 Begrip van medestudenten de situatie van studenten met een zorgverantwoordelijkheid	23
5.7 Aanpassingen in het onderwijs	24
5.8 Geschiktheid van de gebouwen	24
5.9 Digitale toegankelijkheid	24
5.10 Opvang door instelling bij start studie	25
5.11 Informatie en voorlichting	25
6 Behoeften en mogelijkheden tot verbetering volgens studenten en medewerkers.	26
6.1 Begeleiding waaraan behoefte is	26
6.1.1 Praktische ondersteuning.....	26
6.1.2 Emotionele ondersteuning	27
6.1.3 Peer-support.....	27
6.1.4 Onvoorwaardelijke ondersteuning.....	28
6.2 Aanpassingen waaraan behoefte is	29

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

Lectoraat Langdurige Zorg en Ondersteuning / AKMI / FMR – version 1.0

© 2017 Copyright Amsterdam University of Applied Sciences

6.2.1	Flexibiliteit.....	29
6.2.2	Automatisering van aanpassingen	30
6.2.3	Stroomlijning van aanspreekpunten en verantwoordelijkheden	31
6.2.4	Fysieke aanpassingen HvA gebouwen en inrichting	31
6.3	Overige vormen van ondersteuning waaraan behoefte is	32
6.3.1	Professionalisering van docenten met betrekking tot toegankelijk onderwijs	32
6.3.2	Zorgen voor een toegankelijke werk- en stagepraktijk.....	33
6.3.3	Inzicht in het toegankelijkheidsbeleid van de HvA.	34
6.4	COVID-19: meer flexibiliteit maar ook minder contact	34
7	Conclusie en aanbevelingen	36
7.1	Professionalisering medewerkers	36
7.2	Gestroomlijnd, 'klantvriendelijk', en inzichtelijk toegankelijkheidsbeleid.....	37
7.3	Verbreed voorzieningen, ook voor studenten met een zorgverantwoordelijkheid	38
7.4	Een bredere verantwoordelijkheid dan alleen verbeteren van het onderwijs	39
	Literatuurlijst	40
	Bijlage 1 Vragenlijst docenten en (onderwijs) ondersteunend personeel	42
	Bijlage 2 Beknopte resultaten voor input spiegelgesprekken	49

1 Inleiding

In juni 2016 werd, ook door Nederland, het VN-verdrag Handicap geratificeerd. Daarmee onderschreef Nederland dat de verantwoordelijkheid voor het mogelijk maken van participatie aan o.a. onderwijs mede bij de onderwijsinstellingen ligt. Dit maakt dat de Hogeschool van Amsterdam (HvA) er verantwoordelijk voor is om onderwijs te bieden dat voor studenten met een functiebeperking met redelijke aanpassingen te volgen is. De HvA wil echter niet alleen voor studenten met een zorgverantwoordelijkheid toegankelijk onderwijs aanbieden maar er ook voor zorgdragen dat studenten die een zorgverantwoordelijkheid hebben ('studerende mantelzorgers') in de gelegenheid zijn om deze verantwoordelijkheid met een studie kunnen (blijven) combineren.

Nadat er door en op de HvA enkele interventies zijn ingezet om de toegankelijkheid van het onderwijs te verbeteren zijn er vanuit verschillende afdelingen van de HvA verschillende kleinere initiatieven geweest om meer informatie op te halen uit de praktijk. Bij het Programmateam functiebeperking bleef echter de behoefte bestaan aan een HvA breed inzicht in zowel de positie van de medewerkers als de ervaringen en behoeften van studenten. In samenwerking met de leden van dit team is dan ook dit onderzoek opgezet door het Lectoraat Langdurige Zorg en Ondersteuning. Het lectoraat kon hierbij voortbouwen op zijn expertise rond sociale en fysieke toegankelijkheid als voorwaarde voor inclusie van mensen met een beperking én op al eerder vanuit het lectoraat uitgevoerd onderzoek onder HvA studenten met een zorgverantwoordelijkheid. Het doel van dit onderzoek is niet alleen te weten wat er werkt bij het verbeteren van de toegankelijkheid van het onderwijs, maar ook, vooral, om te weten waarom dit dan werkt en onder welke voorwaarden of in welke omstandigheden.

In het voorliggende rapport wordt verslag gedaan van de uitkomsten van het onderzoek. Daaraan voorafgaand wordt in hoofdstuk 2 beschreven wat uit literatuur en beleidstukken bekend is over studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid en hoe deze studenten hun situatie bij de HvA ervaren. In hoofdstuk 3 worden vervolgens de centrale onderzoeksvraag en de daaruit afgeleide deelvragen gepresenteerd waarna uiteen wordt gezet hoe het onderzoek is aangepakt. In hoofdstuk 4 vindt u de resultaten van de enquête die is uitgezet onder de medewerkers van de HvA. Hoofdstuk 5 bevat de resultaten van de focusgroepen die met studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid zijn uitgevoerd. In een laatste deelonderzoek zijn studenten (met een zorgverantwoordelijkheid of functiebeperking) en medewerkers samen uitgenodigd om in spiegelgesprekken na te denken over hoe hun wensen en behoeften kunnen worden omgezet naar concrete veranderingen in de praktijk. De resultaten hiervan zijn te lezen in hoofdstuk 7. Tot slot worden in hoofdstuk 8 de conclusies en de aanbevelingen voor verbeteringen in de praktijk gepresenteerd.

2 Situatie van studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid in het (hoger) onderwijs en bij de HvA

2.1 Studenten met een functiebeperking

Nederland kent een (sociale) infrastructuur met kwalitatief goede voorzieningen, die ertoe bijdraagt dat mensen met een beperking persoonlijk kunnen worden begeleid en naar eigen vermogen kunnen participeren in onze samenleving. De mate waarin zij kunnen participeren, hangt voor een deel samen met de aard en ernst van hun (fysieke-, psychische- of zintuiglijke) beperking, maar vooral ook met de fysieke- én sociale toegankelijkheid van de voorzieningen in de maatschappij. Sinds de ratificatie van het VN-verdrag Handicap zijn mensen met een beperking niet langer (alleen) zelf verantwoordelijk voor het doen van aanpassingen waardoor ze kunnen participeren in de maatschappij, maar mogen zij van voorzieningen en organisaties verwachten dat deze zich inzetten een inclusieve omgeving in te richten waardoor participatie door hen óók mogelijk is.

Dit verdrag heeft in Nederland geleidt tot de Algemene Wet Gelijke Behandeling (AWGB) en is in de algemene norm toegankelijkheid van 2017 opgenomen dat voorzieningen en bijvoorbeeld scholen toegankelijk moeten worden gemaakt voor mensen met beperkingen (Rijksoverheid, 2021). Zo heeft ook de Hogeschool van Amsterdam (HvA) op basis van de AWGB de vertaalslag gemaakt naar een beleidsplan in 2013 en daarna, in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam (UvA), opnieuw in 2016. Hiermee committeert de HvA zich aan de doelstelling dat iedereen met een functiebeperking actief door de instelling gefaciliteerd zal worden, opdat het volgen van een opleiding (of het uitvoeren van werkzaamheden, in het geval van medewerkers met een functiebeperking) op een vergelijkbare manier plaats kan vinden als personen zonder functiebeperking (HvA, 2016). In dit beleidsplan is voorgenomen om in te zetten op het verbeteren van de fysieke en digitale toegankelijkheid, voorlichting, deskundigheidsbevordering, en bewustwordingscampagnes (HvA, 2016).

Naar schatting heeft 10 á 16 procent van de Nederlandse studenten te kampen met een of meerdere functiebeperkingen. Dit zou betekenen dat er mogelijk meer dan 7000 van de HvA studenten met een functiebeperking te maken hebben (HvA, 2013). Met studenten die een beperking hebben wordt bedoeld op studenten met een lichamelijke handicap of chronisch ziekte, studenten met een psychische beperking en studenten met dyslexie (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2010). Een derde van deze studenten ervaart dat hun functiebeperking het studeren belemmert (Jansen & Beenen, 2019). Van studenten met een functiebeperking en/of ondersteuningsvraag geeft 43 procent aan dat de onderwijsinstelling op dit moment hiermee onvoldoende rekening houdt (Crabbendam & Goes, 2020). Er zijn op het hoger beroepsonderwijs (HBO) en wetenschappelijk onderwijs (WO) bij studenten vooral klachten over intake en de ervaren begeleiding, al wordt de begripvolle houding van docenten vaak als een positief punt gezien (Centrum Hoger Onderwijs Informatie, 2017). Hoe studenten met een functiebeperking het onderwijs en ondersteuning ervaren door de HvA en andere hogescholen en universiteiten is in 2017 voor het laatst naar voren gekomen in de Nationale Studenten Enquête (studiekeuze123, 2017).

2.2 Studenten met zorgverantwoordelijkheid

Ongeveer 6 tot 16 procent van de studenten moet hun studie combineren met een vorm van een zorgverantwoordelijkheid, ook wel mantelzorg genoemd. Deze kan onder andere bestaan uit het bieden van verpleegkundige hulp, emotionele ondersteuning, een vorm van huishoudelijke hulp of hulp bij vervoer of administratie voor een naaste met een zorgvraag. Uit onderzoek door Markant, het Amsterdamse centrum voor Mantelzorg blijkt dat jonge studenten met een zorgverantwoordelijkheid het zorgen vaak tot hun tweede natuur gemaakt hebben (Borger, 2015). In veel gevallen gaat dat ten koste van de tijd die ze aan zichzelf, werk en contacten met leeftijdsgenoten kunnen besteden. Ook de aandacht en tijd die beschikbaar is voor studeren kan onder druk komen te staan, al dan niet tijdelijk. Bij studenten tot 25 jaar die een zorgverantwoordelijkheid hebben geeft 32,5 procent aan dat de thuissituatie hun schoolprestaties beïnvloedt. 28,4 procent van hen kan zich vanwege de zorgverantwoordelijkheid minder goed concentreren of is snel afgeleid. Door studenten met een zorgverantwoordelijkheid die een bachelor- of masteropleiding volgen, worden daarnaast in meerdere mate spanning, onvermogen om met problemen om te gaan, angst- en depressieklachten, fysieke klachten en concentratie- en slaapproblemen ervaren (van Tienen e.a., 2018; van de Weijden & Bergmans, 2020). De thuissituatie maakt bovendien dat deze groep studenten langer thuis blijft wonen, waardoor zij later aan hun volwassen leven beginnen (van Tienen e.a., 2018; MantelzorgNL, 2020). Psychische klachten, slaapproblemen en een laag zelfbeeld hebben invloed op hun studieresultaten (de Ruijter, 2018). Deze studenten geven bovendien aan, een gebrek aan ondersteuning of begrip vanuit hun onderwijsinstelling te ervaren (de Jong, 2018). Op hogescholen en universiteiten in Nederland is echter nog onduidelijk hoe groot de groep mantelzorgende studenten is, wat hun behoeften zijn en op welke wijze via begeleiding bijgedragen kan worden aan het vinden de optimale balans in de combinatie studie en mantelzorg (Hennevelt, 2018).

2.3 De situatie op de HvA – uitkomsten uit eerder onderzoek

Studiekeuze 123, een (online) platform dat studenten begeleidt en adviseert bij het kiezen van een studie, voert jaarlijks de Nationale Studenten Enquête (NSE) uit, waarin hogescholen en universiteiten door studenten worden geëvalueerd. In deze enquête worden ook vragen over de toegankelijkheid van het onderwijs voor mensen met een functiebeperking meegenomen.

Toegankelijk onderwijs vertaalt zich volgens de onderzoekers van de NSE van studiekeuze 123 (2017) op verschillende manieren in de praktijk:

- Voorlichting: de voorlichting en informatievoorziening over studeren met een functiebeperking en studeren met een zorgverantwoordelijkheid
- Intake: de opvang die de opleiding biedt bij de start van de studie.
- Begrip: de mate waarin medestudenten begrip hebben.
- Docenten begrip: de mate waarin docenten en medewerkers begrip hebben voor studenten met een functiebeperking en studenten met een zorgverantwoordelijkheid.
- Docenten kennis: de mate waarin docenten en medewerkers kennis van zaken hebben, zodat zij adequaat met de functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid kunnen omgaan.
- Begeleiding: de speciale begeleiding tijdens de studie.
- Aanpassing onderwijs: de aanpassingen in het onderwijs die de opleiding biedt.
- Aanpassing tentamens: De aanpassingen in toetsing die de opleiding biedt (v.a. 2017 voor het eerst gemeten).
- Digitale toegang: de digitale toegankelijkheid van de opleiding of instelling (v.a. 2017 voor het eerst gemeten)
- Fysieke toegankelijkheid

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

De HvA kreeg in de NSE van de hieraan deelnemende studenten een aantal jaar op rij de laagste tevredenheidscijfers over de toegankelijkheid van het onderwijs voor studenten met een functiebeperking. Mede naar aanleiding hiervan heeft het bestuur een programma ingericht om de toegankelijkheid te verbeteren. Dit is gedaan door het aanstellen van een stuurgroep, een programmateam en het doorvoeren van diverse organisatorische aanpassingen. De aangestelde medewerkers van o.a. het programmateam zorgen sindsdien voor het aanbrengen van verbeteringen om studenten met een functiebeperking een gelijkwaardige onderwijsomgeving aan te bieden.

Uit een pilot met een zogenaamd Expertiselab voor jonge mantelzorgers die het Lectoraat Langdurige Zorg en Ondersteuning (LZO) samen met o.a. de Vrije Universiteit in 2019 opzette, blijkt dat niet alleen voor studenten met een beperking toegankelijk onderwijs niet goed genoeg geregeld was. Ook studenten die zorgdragen voor een naaste met een zorgvraag of beperking hebben nadeel van hoe het onderwijs aan de HvA op dit moment georganiseerd is. Een advies dat uit de pilot voortkomt is dat een zorgverantwoordelijkheid als gegronde reden zou moeten gelden om aanspraak te kunnen maken op extra voorzieningen en uitzonderingen. Daarnaast bleek dat er nog weinig bekend is over deze doelgroep en wordt geadviseerd om in te zetten op de verbetering van bewustwording van de situatie van deze groep studenten (Stolk & Kwekkeboom, 2019).

De resultaten uit o.a. de NSE (2017) en het Expertiselab Jonge mantelzorgers (2019) zijn duidelijke signalen dat de toegankelijkheid van de HvA voor beide doelgroepen op dat moment nog niet op orde was. Door de afdeling Institutional Research van de HvA is een secundaire analyse op de data van de NSE uitgevoerd, door een uitsplitsing van de resultaten per faculteit te maken. Hoewel dit inzicht biedt in de mogelijke verschillen tussen faculteiten, bood het nog weinig inzicht in de werkwijze, de behoeften, mogelijkheden en resultaten van de pogingen om de toegankelijkheid van het onderwijs te verbeteren. Om deze reden zijn panelgesprekken gevoerd waarin op verschillende faculteiten studenten zijn geïnterviewd, deze input is gebruikt om per faculteit een actieplan te maken.

3 Onderzoeksvragen en doelstelling

Zoals in het voorgaande hoofdstuk duidelijk werd, biedt de uitkomst van de NSE geen inzicht in de handelingen en interventies die wel en niet bijdragen aan het verbeteren van de toegankelijkheid van het onderwijs. Het Lectoraat Langdurige Zorg en Ondersteuning (LZO) van de HvA heeft daarom in opdracht van de Stuurgroep en in samenwerking met het Programmateam Functiebeperking van de HvA een diepergaand onderzoek opgezet. Dit diepergaand onderzoek was nodig om er achter te komen wat er, naast de al ingezette verbeteringen met betrekking tot toegankelijkheid door het programmateam, nog meer gedaan kon worden om het studeren met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid beter mogelijk te maken. Als we hier meer kennis over hebben kunnen we beter inspelen op de behoeften van studenten, en beter aansluiten bij de mogelijkheden, bereidheid en kennis van docenten om toegankelijke lesmethoden te ontwikkelen. Uiteindelijk zal met de resultaten van dit onderzoek de toegankelijkheid van de opleidingen van de HvA verbeteren. Dit zal dan niet alleen terug te zien zijn in de NSE, maar ook in bredere zin bijdragen aan het welzijn van HvA studenten.

3.1 Onderzoeksvraag en deelvragen

In overleg met de vertegenwoordiger van het Programmateam is ten behoeve van dit onderzoek de volgende onderzoeksvraag met bijbehorende deelvragen geformuleerd: “Op welke manieren kunnen docenten en ondersteunend personeel van de Hogeschool van Amsterdam (HvA) werken aan toegankelijke opleidingen voor studenten met een functiebeperking en studenten met een zorgverantwoordelijkheid?”

Deelvragen:

1. Op welke manieren wordt er door medewerkers van de HvA nu gewerkt aan toegankelijke opleidingen voor studenten met een functiebeperking en studenten met een zorgverantwoordelijkheid?
2. Hoe worden inspanningen om de opleidingen toegankelijk te maken voor studenten met een functiebeperking en studenten met een zorgverantwoordelijkheid ervaren door verschillende betrokkenen?
3. Wat is er volgens studenten, en medewerkers mogelijk én nodig om te zorgen dat de toegankelijkheid voor studenten met een functiebeperking en studenten met een zorgverantwoordelijkheid verbetert?

De deelvragen zijn elk afzonderlijk onderzocht in een apart deelonderzoek en de antwoorden erop vormen samen een antwoord op de centrale onderzoeksvraag. Door dit onderzoek op alle faculteiten uit te zetten¹ is het mogelijk een compleet beeld te schetsen van de handelingen die uitgevoerd worden, van welke veranderingen studenten met een functiebeperking profijt (zouden) hebben, en wat er nodig is om de toegankelijkheid verder te verbeteren. Dit onderzoek bouwt op deze wijze voort op de eerder gevoerde panelgesprekken naar aanleiding van de NSE analyse, door dieper in te gaan in de ervaringen van studenten, docenten én door de spiegelgesprekken met vertegenwoordigers van beide partijen samen om tot oplossingen te komen die passend zijn bij de praktijk en de wensen en behoeften van studenten.

¹ Hoewel het onderzoek op alle Faculteiten is uitgezet, hebben twee faculteiten niet mee gedaan aan deel-onderzoek 1, waarin medewerkers is gevraagd een enquête in te vullen.

3.2 Onderzoeksaanpak

Bij het evalueren van een interventie wordt vaak gepoogd het *effect* van de ingezette interventie te meten door bijvoorbeeld het uitvoeren van nulmeting en een meting na de interventie. Doordat er bij de HvA verschillende interventies in het verbeteren van de toegankelijkheid, op verschillende faculteiten door elkaar lopen en er bovendien veel interveniërende factoren spelen, is het direct meten van het effect niet zinvol. Het zou dan kunnen dat een aantal interventies voor een positieve bijdrage aan het resultaat zorgen, terwijl andere factoren juist het resultaat negatief beïnvloeden. Hierdoor is het onmogelijk causale verbanden te leggen tussen de praktijk en het effect. Ook de Nationale Studenten Enquête is in feite een 'black box', die enkel inzicht geeft in het resultaat en niet wat tot het resultaat heeft bijgedragen. Zo is het mogelijk in de NSE verbeteringen of achteruitgang van de beoordeling van de toegankelijkheid te zien, maar het is vervolgens niet mogelijk om daaruit lering te trekken door welke interventies, handelingen, bewegingen, of organisatorische veranderingen deze zijn veroorzaakt.

De Britse sociologen Pawson en Tilley beschreven in 2008, dat het vraagstuk van de causaliteit, i.c. het 'effect' van een interventie, beter inzichtelijk kan worden gemaakt door niet te zoeken naar de (te meten) verandering, maar door juist inzicht te verschaffen in de manier waarop en waarom een interventie werkt en voor wie en in welke omstandigheden (Pawson & Tilley, 2008). De op deze opvatting gebaseerde onderzoeksaanpak voor verbetering van beleid en praktijk, een 'realistic evaluation', wordt door het lectoraat LZO vaak toegepast in zijn onderzoek en heeft ook voor dit onderzoek als leidraad gediend.

Waar in de praktijk zowel docenten, onderwijsondersteunend personeel en studenten van elkaar afhankelijk zijn in het verbeteren van de toegankelijkheid van het onderwijs, zijn ook deze drie doelgroepen betrokken in dit onderzoek. Dit heeft zich vertaald in het zo formuleren van de onderzoeksvragen dat deze drie doelgroepen ook daadwerkelijk een inbreng in het onderzoek en daarmee de onderzoeksresultaten konden hebben.

De centrale onderzoeksvraag is beantwoord aan de hand van de drie geformuleerde deelvragen, die worden beantwoord binnen de opzet, inrichting en uitvoering van separate deelonderzoeken. Elk deelonderzoek omvat telkens een andere doelgroep, andere interventies, een andere wijze van dataverzameling en data-analyse alsook een andere vorm van monitoring en overige evaluatie activiteiten. Deze deelonderzoeken dragen allen bij aan het beantwoorden van de overkoepelende hoofdvraag. De verschillende onderzoeksmethoden die zijn gebruikt zullen per deelonderzoek beschreven worden.

Deelonderzoek 1: Vragenlijst onder medewerkers

Op welke manieren wordt er volgens medewerkers gewerkt aan toegankelijke opleidingen voor studenten met een functiebeperking en studenten met een zorgverantwoordelijkheid?

Voor het beantwoorden van deze deelvraag is een enquête uitgezet onder medewerkers van de HvA. Met de vragenlijst is gepoogd te meten in hoeverre de medewerkers bewust werken aan het aanbieden van toegankelijk onderwijs voor studenten met een functiebeperking.

De volgende onderwerpen zijn opgenomen in de vragenlijst:

- Kennis van functiebeperkingen.
- Ervaring met studenten met een functiebeperking.
- Ervaring met studenten met een zorgverantwoordelijkheid.

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

- Bereidheid tot rekening houden met studenten met een functiebeperking en studenten met een zorgverantwoordelijkheid.
- Kennis van mogelijke aanpassingen en mogelijkheden tot verbetering toegankelijkheid van het onderwijsmateriaal.
- Ondernomen acties tot verbetering van de toegankelijkheid van het onderwijs.
- Knelpunten bij mogelijke pogingen tot verbetering van de toegankelijkheid van het onderwijs (zie ook bijlage 1)

In eerste instantie was het de bedoeling om per faculteit van elke opleiding steeds een aantal gehele teams (bijvoorbeeld jaarteam 3) te kiezen en de enquête tijdens een teamoverleg bij alle aanwezigen af te nemen. De reden hiervoor was dat er op deze manier geen zelfselectie plaatsvindt door medewerkers die affiniteit hebben met het onderwerp. Deze methode van uitzetten vraagt van zowel de opleidingsmanagers en teamleiders een flinke tijdsinvestering. Daarbij moet een deel van de tijd die voor de teamvergadering ingepland is, opgeofferd worden voor het invullen van de enquête. Doordat de enquête uiteindelijk uitgezet moest worden in een tijd die in het teken kwam te staan van de maatregelen rondom COVID-19, is het niet gelukt de enquête tijdens teamoverleggen door volledige teams in te laten vullen. In plaats daarvan is de enquête met behulp van het programma Qualtrics digitaal aan de docenten voorgelegd. Dit heeft tot gevolg gehad dat we niet hebben kunnen uitsluiten dat alleen de mensen die het onderwerp belangrijk vinden de enquête hebben ingevuld. Ook is hierdoor niet goed inzichtelijk hoe de respondenten door de aangewezen medewerkers benaderd zijn en welke medewerkers de enquête wel of niet hebben ontvangen. Hoewel alle faculteiten benaderd zijn om de enquête uit te zetten, lukte het twee van de zeven faculteiten door drukte niet om de enquête uit te zetten onder medewerkers. Als gevolg hiervan hebben de medewerkers van de faculteiten Bewegen, Sport en Voeding (FBSV) en Gezondheid (FG), de enquête niet toegestuurd gekregen. Van deze faculteiten is daarom dus geen informatie ontvangen.

Uiteindelijk hebben in totaal 212 medewerkers de vragenlijst ingevuld, van wie 115 geheel en 97 gedeeltelijk. Deze respondenten werken bij de HvA als docent (59,7%), onderzoeker (12,5%), onderwijsondersteunend personeel (14,5%), medewerker personeelsbeleid (1,6%), facilitair medewerkers (1,2%) of bekleden een andere functie (10,5%). Deze werkzaamheden voeren zij uit bij de faculteiten Business en Economie (9,9%), Digitale Media en Creatieve Industrie (42,9%), Maatschappij en Recht (7,1%), Onderwijs en Opvoeding (1,9%), Techniek (37,3%) of op meerdere faculteiten binnen de HvA (0,9%). Daarnaast zijn zij werkzaam in het eerste leerjaar (13,5%), tweede leerjaar (5,3%), derde leerjaar (4,8%), vierde leerjaar (9,1%) of hebben een functie die leerjaar-overstijgend is (67,3%). Het aantal jaren dat zij werkzaam zijn loopt uiteen van korter dan 2 jaar (23,5%), tussen de 2 en 5 jaar (18,8%), tussen de 5 en 10 jaar (22,1%) of langer dan 10 jaar (35,7%).

Deelonderzoek 2: groepsgesprekken studenten met een functiebeperking en zorgverantwoordelijkheid.

Hoe worden de pogingen om de opleidingen toegankelijk te maken voor studenten met een functiebeperking en studenten met een zorgverantwoordelijkheid ervaren?

Voor dit deel van het onderzoek zijn in de maanden juni en juli 2020 drie panelgesprekken gehouden met studenten met een functiebeperking en studenten met een zorgverantwoordelijkheid. Het doel van deze panelgesprekken was in beeld te krijgen welke begeleiding of aanpassingen studenten krijgen vanwege hun zorgverantwoordelijkheid of functiebeperking, hoe ze deze ervaren, en welke voor hen belangrijk zijn.

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

De onderwerpen die in de Nationale Studenten Enquête aan de orde zijn gesteld over de toegankelijkheid voor studenten met een functiebeperking zijn aan deze studenten én de studenten met een zorgverantwoordelijkheid voorgelegd. Deze onderwerpen hebben een leidraad gevormd voor de panelgesprekken, maar studenten waren vrij om over de onderwerpen uit te weiden die ze belangrijk vonden om te bespreken. Niet alle onderwerpen zijn daardoor even uitgebreid besproken en sommige onderwerpen waren voor de ene doelgroep wel relevant en voor de andere doelgroep niet.

De volgende onderwerpen zijn aan de studenten voorgelegd:

- Speciale begeleiding tijdens de studie
- Kennis van onderwijsondersteunend personeel om met studenten met functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid om te gaan
- Kennis van docenten om met studenten met functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid om te gaan
- Begrip van andere medewerkers voor studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid
- Begrip van docenten voor studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid
- Begrip van medestudenten voor studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid
- Aanpassingen in het onderwijs (materiaal) voor studenten met een functiebeperking
- Geschiktheid van de gebouwen voor studenten met een functiebeperking
- Digitale toegankelijkheid voor studenten met een functiebeperking
- Opvang door instelling bij start studie voor studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid
- Informatie en voorlichting voor studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid

De veronderstelling was dat deze groepen studenten met een functiebeperking en een zorgverantwoordelijkheid bij de diverse studentendecanen in beeld zouden zijn en dat deze decanen hen zouden kunnen benaderen om deel te nemen aan het onderzoek. Ook hier bleken deze groepen door de maatregelen rondom COVID-19 in combinatie met het feit dat de panelgesprekken in juni en juli moesten plaatsvinden moeilijk te bereiken. Deelnemers met een functiebeperking zijn uiteindelijk geworven via Limitless, een platform van studenten met een functiebeperking dat zich inzet voor de toegankelijkheid van het onderwijs van de HvA. De groep studenten met een zorgverantwoordelijkheid zijn duidelijk een minder georganiseerde en (daardoor?) een betrekkelijk onzichtbare groep binnen de HvA. Daarom zijn deze geworven via o.a. de netwerken en contacten die uit de hiervoor genoemde pilot waren ontstaan. Uiteindelijk hebben 29 studenten deelgenomen aan de panelgesprekken waarvan 21 studenten met een functiebeperking en acht studenten met een vorm van zorgverantwoordelijkheid. Voor de gesprekken werd uitgegaan van een maximale duur van drie kwartier; gezien de Covid maatregelen moesten zij immers digitaal worden afgenomen. Studenten waren in de gesprekken zelf vrij om aan te geven om over welke van hiervoor genoemde onderwerpen ze het wilden hebben. Hierdoor zijn, zoals verwacht, niet alle onderwerpen in alle gesprekken even uitgebreid aan de orde gekomen. De panelgesprekken zijn verbatim uitgewerkt en vervolgens gecodeerd en geanalyseerd met behulp van Maxqda software. De codes die zijn gebruikt om de data te structureren zijn terug te vinden in bijlage.

Deelonderzoek 3: spiegelgesprekken met docenten, onderwijsondersteunend personeel en studenten.

Wat is er volgens studenten, onderwijzend personeel en ondersteunend personeel nodig om beleid en praktijk te ontwikkelen dat er voor zal zorgen dat de toegankelijkheid voor studenten met een functiebeperking daadwerkelijk verbetert?

Het doel van deze deelvraag was erachter te komen wat er nodig is om de toegankelijkheid van het onderwijs voor studenten met een functiebeperking en studenten met een zorgverantwoordelijkheid te verbeteren. Oorspronkelijk was het de bedoeling om ter beantwoording van deze vraag de resultaten van het onderzoek in zogenoemde spiegelgesprekken voor te leggen aan een gemengde groep van medewerkers én studenten. Bij een spiegelgesprek wordt de fysieke ruimte en plaatsing van respondenten gebruikt om het gesprek vorm te geven. De studenten zitten in de binnenste ring en delen hun ervaringen en behoeften met elkaar, waarbij de medewerkers alleen luisteren, later is er ruimte voor gesprek en het gezamenlijk zoeken naar oplossingen die in de praktijk haalbaar zijn. Of dit zou lukken was door de ook na de zomervakantie 2020 geldende maatregelen rondom COVID-19 echter onzeker geworden. Voor de zekerheid is daarom in de panelgesprekken met studenten uit deelonderzoek 2 een voorsprong genomen door daar alvast te vragen naar wat ze nog nodig hebben om studeren beter mogelijk te maken.

Uiteindelijk is er voor gekozen om de spiegelgesprekken toch digitaal te voeren. Om het gemis van de fysieke ruimte te ondervangen is ervoor gekozen een eerste analyse van de uit de panelgesprekken gebleken ervaringen behoeften van studenten alvast op te sturen en deze gezamenlijk te bespreken. Wensen die al in de panelgesprekken werden geuit door studenten, konden daardoor gelijk met medewerkers in de praktijk verder uitgedacht worden, zodat de oplossingen die aangedragen zouden worden, gelijk met verschillende partijen besproken kon worden en deze een grotere kans hebben ook in de praktijk haalbaar te zijn.

Er hebben twee digitale spiegelgesprekken plaatsgevonden, de respondenten hiervoor zijn geworven via het Programmteam Functiebeperking van de HvA en vormen een mix van docenten, studentendecanen, leden van de examencommissie en studenten met een functiebeperking. De studenten met een zorgverantwoordelijkheid hebben we hiervoor niet kunnen bereiken, maar hun behoeften zijn wel al duidelijk naar voren gekomen in de panelgesprekken in deelonderzoek 2, dus die zijn alsnog meegenomen in het resultatenhoofdstuk dat behoort tot dit deelonderzoek.

In totaal waren er 16 deelnemers aan de spiegelgesprekken, waarvan 10 medewerkers van verschillende faculteiten (zowel docenten als onderwijsondersteunend personeel) en zes studenten met een functiebeperking, ook van verschillende opleidingen en faculteiten. Docenten en onderwijsondersteunend personeel van de faculteit Bewegen Sport en Voeding, die in de enquête onder medewerkers niet vertegenwoordigd waren, waren bij de panelgesprekken wel aanwezig.

De spiegelgesprekken zijn opgenomen en elk tot een samenvatting verwerkt, welke input heeft gegeven voor het hoofdstuk waarin verslag wordt gedaan van de resultaten van deelonderzoek 3.

4 Resultaten onderzoek onder medewerkers

Deelvraag 1: Op welke manieren wordt er (door alle medewerkers van de HvA) gewerkt aan toegankelijke opleidingen voor studenten met een functiebeperking en studenten met een zorgverantwoordelijkheid?

4.1 Kennis, en visie en handelen van medewerkers met betrekking tot studenten met een functiebeperking.

Een ruime meerderheid van de medewerkers (70,9%) zegt te maken te hebben met studenten met een functiebeperking. Een minderheid geeft aan dat zij niet met deze groep studenten te maken te hebben (17,7%) of zegt niet te weten of zij met hen te maken hebben (8%).

Medewerkers hebben vooral begrip voor studenten met een functiebeperking als het gaat om praktische uitdagingen bij het volgen van onderwijs (53,1% zeer mee eens, 40,7% mee eens). Ook hebben zij begrip, zij het in iets mindere mate, voor praktische uitdagingen bij het uitvoeren en inleveren van opdrachten bij deze groep (40,7% zeer mee eens, 50,4% mee eens).

Van de docenten geeft het merendeel aan dat hun flexibiliteit bij schriftelijke opdrachten en aanwezigheidsverplichtingen verschilt tussen studenten met een functiebeperking, in plaats van dat zij voor alle studenten met een functiebeperking dezelfde mate van flexibiliteit hanteren. Ook zegt het merendeel van hen dat de flexibiliteit bij deze onderdelen verschilt tussen studenten met een functiebeperking en studenten zonder een functiebeperking, in plaats van dat zij voor hen dezelfde mate van flexibiliteit hebben. Eenzelfde beeld komt naar voren wanneer de docenten wordt gevraagd naar de mate waarin zij flexibiliteit ervaren bij collega docenten, als het gaat om schriftelijke opdrachten van en aanwezigheidsverplichtingen bij deze groep studenten. Hieruit kan geconcludeerd worden dat docenten per situatie beslissen of zij een uitzondering willen maken of een beroep op hun flexibiliteit accepteren.

Medewerkers zijn daarnaast met name bekend met regelingen op de HvA voor studenten met een functiebeperking gericht op extra tijd bij het maken van tentamens (32,6%) of schriftelijke opdrachten (22,8%) en met individuele begeleiding (22,6%). Versoepeling van aanwezigheidsverplichting is een minder bekende regeling (13,0%). Daarnaast noemt een klein aantal medewerkers (5,3% van het totaal) zelf aanvullende regelingen waarmee zij bekend zijn, zoals alternatieve studieprogramma's en toets vormen, extra tijd in het algemeen, aangepaste programma's op de computer, het werken met visuele middelen, aanpassingen in het meubilair, peer-coaching, het individueel voorlezen van tentamenvragen, meerdere herkansingen en opschorting van het bindend studieadvies.

Een kleine meerderheid (51,8%) van de respondenten geeft aan zelf actie te hebben ondernomen voor het verbeteren van toegankelijk onderwijs van studenten met een functiebeperking. Ook als het gaat om rekening houden met studenten met een functiebeperking, geeft een kleine meerderheid (52,8%) aan zelf actie te hebben ondernomen. Ondernomen acties die door meerdere medewerkers werden genoemd zijn onder te verdelen in acties gericht op direct contact met de studenten en betrokkenen en indirecte acties gericht op een inclusief onderwijsbeleid.

Als het gaat om direct contact met studenten en betrokkenen noemen medewerkers dat zij verschillende acties hebben ondernomen.

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

Sommige medewerkers geven aan acties te hebben ondernomen om het onderwijs beter toegankelijk te maken door bijvoorbeeld lesmateriaal van tevoren op te sturen, extra gesprekken met de student plannen, mediation tijdens groepsopdrachten. Andere medewerkers geven aan het organisatorisch stroomlijnen voor studenten met een functiebeperking door docenten op de hoogte te stellen, voorzieningen duidelijk te communiceren

Volgens medewerkers vallen de volgende activiteiten onder het waarborgen van inclusief onderwijs:

- Aanwezigheidsverplichting aanpassen
- Alternatieve toetsvormen bieden
- Lesroosters en deadlines flexibiliseren
- Alle studiematerialen op Brightspace plaatsen en gereed maken voor gebruik in dyslexie
- Het gebruiken van het softwareprogramma Claroread,
- Tentamens voor de deadline het onderwijsbureau aanleveren zodat er voldoende tijd is om deze groot af te drukken
- Extra herkansingen maken om nog een extra kans te kunnen bieden

Er werden ook meer organisatorische acties genoemd zoals:

- Het opzetten van een casemanagement voor extra ondersteuning aan deze groep studenten
- Het verstevigen van de 'gouden driehoek' bestaande uit de opleiding, studentendecaan en examencommissie
- Als docent handelen op basis van adviezen van studentendecaan en examencommissie
- Het aanscherpen van studieovereenkomsten
- Het indienen van voorstel voor een *learning community* gericht op digitale toegankelijkheid
- Het schrijven van een plan van aanpak voor het beter mogelijk maken om te studeren met een functiebeperking

Verder zijn er nog acties te onderscheiden om de HvA en diens medewerkers te professionaliseren en zo de toegankelijkheid van het onderwijs te verbeteren:

- In gesprek gaan met onderwijsinstellingen die in de Nationale Studenten Enquête hoog scoren op de toegankelijkheid van onderwijs aan studenten met een functiebeperking
- Het belang van inclusief onderwijs op eigen opleiding benadrukken
- Specifiek zoeken van stageplekken geschikt voor studenten met een functiebeperking,
- Bijscholen tot autisme-coach en aansluiten bij het Soft Landing project.

Ook was er een medewerker die aangaf van mening te zijn dat het niet zijn of haar taak was om acties te ondernemen.

In reactie op de vraag naar het ervaren van weerstand bij het doorvoeren van dergelijke acties geeft een ruime meerderheid (71,1%) te kennen geen weerstand te ervaren bij het verbeteren van toegankelijk onderwijs voor studenten met een functiebeperking. Ook als het gaat om rekening houden met studenten met een functiebeperking dan wordt de meerderheid (72,2%) niet belemmerd in zijn of haar handelen. Het deel dat wel weerstand ervaart loopt tegen tijdsdruk en gebrek aan medewerking van collega's aan. Een aantal noemt dat er voor docenten geen compensatie (in uren) beschikbaar is voor het maken van aanpassingen in toegankelijk onderwijs. Ook merken docenten op dat een rigide houding van collega's ten aanzien van het maken van uitzonderingen, bij andere docenten juist meer druk oplevert.

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

Een aantal andere belemmeringen die docenten opmerken zijn stigmatiserende houdingen van collega's, trage bureaucratische besluitvorming vanuit management en afgewezen voorstellen voor verbetering toegankelijkheid van het onderwijs door hogerop omdat het te duur of te specifiek zou zijn. Van alle medewerkers vindt iets minder dan de helft (48,9%) dat er aanvullende regelingen en faciliteiten nodig zijn voor studeren met een functiebeperking, tegenover 42,5% die niet weet of deze aanvullende zaken nodig zijn.

De voorbeelden van de aanvullende regelingen en faciliteiten die medewerkers belangrijk vinden om te verbeteren zijn onder te verdelen in de volgende categorieën:

- Betere toegankelijkheid van de gebouwen en de omgeving van de gebouwen (braille, doventalken, reliëftegels, rolstoeltoegankelijkheid.)
- Scholing en bewustwording voor docenten en medewerkers voor betere toegankelijkheid, meer begrip en toegankelijke lesstof
- Betere informatievoorziening aan studenten (vast loket, buddysysteem, online info en een 'praatje in de klas')
- Betere evaluatie van initiatieven gericht op verbeteren toegankelijkheid.
- Een klantgerichte houding naar studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid.
- Een stroomschema maken met afbakening verantwoordelijkheden (bijvoorbeeld een sociale kaart)
- Een overzichtelijk informatiesysteem met overzicht van functiebeperkingen en bijbehorende voorzieningen van de studenten
- Meer oog voor het aannemen van medewerkers met een functiebeperking

4.2 Kennis, visie en handelen met betrekking tot studeren met een zorgverantwoordelijkheid.

Een minderheid van de medewerkers (43,3%) zegt te maken te hebben gehad met studenten met een zorgverantwoordelijkheid. Een aanzienlijk kleinere minderheid geeft aan dat zij niet met deze groep studenten te maken te hebben (22,8%) en een iets groter deel zegt niet te weten of zij met hen te maken hebben gehad (30,9%).

Medewerkers hebben vooral begrip voor studenten met een zorgverantwoordelijkheid als het gaat om praktische uitdagingen bij het volgen van onderwijs (38,6% zeer mee eens, 55,7% mee eens). Ook hebben zij begrip, zij het in iets mindere mate, voor praktische uitdagingen bij het uitvoeren en inleveren van opdrachten bij deze groep (31,8% zeer mee eens, 60,2% mee eens).

Van de docenten geeft het merendeel aan dat hun flexibiliteit bij schriftelijke opdrachten en aanwezigheidsverplichtingen verschilt tussen studenten met een zorgverantwoordelijkheid, in plaats van dat zij voor alle studenten met een zorgverantwoordelijkheid dezelfde mate van flexibiliteit hanteren. Ook zegt het merendeel van hen dat de flexibiliteit bij deze onderdelen verschilt tussen studenten met een zorgverantwoordelijkheid en studenten zonder een zorgverantwoordelijkheid, in plaats van dat zij voor hen dezelfde mate van flexibiliteit hebben. Ditzelfde beeld komt naar voren wanneer de docenten wordt gevraagd naar de mate waarin zij flexibiliteit ervaren bij collega docenten, als het gaat om schriftelijke opdrachten van en aanwezigheidsverplichtingen bij deze groep studenten.

Medewerkers zijn gevraagd met welke regelingen die de HvA aanbiedt zij bekend zijn. Hieruit komt naar voren dat het wekelijks spreekuur bij de studentendecaan, met 25,4% van de medewerkers die dit noemden, het meest bekend is.

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

Minder bekend blijken de volgende regelingen te zijn:

- Individuele begeleiding (16,2%)
- Versoepeling bij deadlines voor opdrachten (15,8%)
- Versoepeling bij aanwezigheidsverplichtingen (14,5%)

18,2% van de medewerkers geeft aan niet te weten welke aanvullende regelingen of faciliteiten er voor deze groep zijn. Daarnaast noemen medewerkers zelf aanvullende regelingen waarmee zij bekend zijn (2,2%), zoals opschorting of ontheffing van het bindend studieadvies, een aangepast studieprogramma of uren voor consultancy vanuit de HvA.

Een meerderheid (77,1%) geeft aan zelf (nog) geen actie te hebben ondernomen voor het verbeteren van toegankelijk onderwijs van studenten met een zorgverantwoordelijkheid. Ook als het gaat om rekening houden met studenten met een zorgverantwoordelijkheid, geeft een meerderheid (71,2%) aan zelf (nog) geen actie te hebben ondernomen. Dit in tegenstelling tot bij de groep studenten met een functiebeperking, waarbij een kleine meerderheid aangaf wel zelf acties te hebben ondernomen. Ondernomen acties die door de overige medewerkers werden genoemd zijn onder te verdelen in acties waarbij men zich op direct contact met de studenten en betrokkenen richt en acties die tot doel hebben een inclusief onderwijsbeleid vorm te geven. De genoemde acties variëren van doorverwijzen- naar studentendecaan, studieloopbaanbegeleider, studentenpsycholoog, studenten Platform studeren zonder belemmering of Steunpunt Mantelzorg -, het regelmatig in gesprek gaan met de student, en uitzonderingen maken zoals toestemming om later aanwezig te zijn of een les te missen. Wel merken sommige medewerkers daarbij op pas een uitzondering te willen maken ná overleg met de studentendecaan en dat de verantwoordelijkheid bij de student ligt om de zaken aan te vragen.

Als het gaat om de uitzonderingen die medewerkers bereid zijn om te maken, geven zij de volgende voorbeelden:

- Het uitstellen van deadlines
- Aanpassen van de leerweg naar de toetsmomenten toe
- Schrappen van aanwezigheidsverplichting
- Bieden van mediation bij het maken van groepsopdrachten
- Verlengen van tijd voor het maken van tentamens
- Bieden van extra individuele begeleiding door de docent
- Bespreekbaar maken van zorgverantwoordelijkheid onder collega's

Een ruime meerderheid (77,2%) ervaart geen weerstand bij het verbeteren van de toegankelijkheid van het onderwijs voor studenten met een zorgverantwoordelijkheid. Ook als het gaat om rekening houden met studenten met een zorgverantwoordelijkheid voelt de meerderheid (79,1%) zich niet belemmerd in zijn of haar handelen.

Het overige deel dat wel weerstand ervaart, loopt tegen de volgende zaken aan:

- Een gebrek aan kennis, vaardigheden en begrip bij (collega-)docenten bij het herkennen van en omgaan met studenten met een zorgverantwoordelijkheid in het onderwijs
- Een gebrek aan afstemming tussen medewerkers over de manier waarop en de mate waarin deze groep studenten ondersteund wordt bij het studeren én over wie wel/niet als mantelzorgende student gerekend mag worden
- Een gebrek aan tijd en een te hoge werkdruk

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

- Gebrek aan vertrouwen in studenten (regelingen waaraan studenten behoefte hebben die niet worden geboden uit angst voor misbruik door (andere) studenten)
- Gebrekkige onderlinge communicatie waardoor studenten die verzaken om óveral hun verhaal te doen, geen begrip van docenten krijgen.

Van alle medewerkers vindt een minderheid (33,1%) dat er aanvullende regelingen en faciliteiten nodig zijn voor studeren met een zorgverantwoordelijkheid, tegenover 48,3% die niet weet of deze aanvullende zaken daadwerkelijk nodig zijn.

De benodigde aanpassingen verschillen niet heel veel van de aanpassingen die medewerkers voor studenten met een functiebeperking noemen, maar een paar afwijkende ideeën voor aanpassingen die genoemd worden zijn:

- Een campagne over de aard van de problematiek, met aandacht voor signalen die je kunt opvangen en wat je kan en mag doen als docent
- Minder bureaucratie en juist meer discretionaire ruimte voor docenten (zoals meer mogelijkheden aanpassingen te doen in het onderwijs, de toetsvormen, en de mogelijkheid individuele studieplannen te maken)
- Aandacht voor deze groep in het curriculum van de opleiding voor studentenbegeleiders
- Een platform waarin studenten met een zorgverantwoordelijkheid elkaar kunnen ontmoeten

5 Ervaringen van studenten met een functiebeperking en een zorgverantwoordelijkheid.

In dit hoofdstuk zullen de ervaringen van de studenten zelf aan bod komen. Met de resultaten in dit hoofdstuk zal een eerste antwoord worden gegeven op de tweede deelvraag: “Hoe worden de inspanningen om de opleidingen toegankelijk te maken voor studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid ervaren door studenten?” De 11 onderdelen die in de Nationale Studenten Enquête (NSE) worden getoetst, zijn hier voorgelegd aan studenten. Studenten waren vrij om over elk onderdeel hun ervaringen te delen, maar niet bij alle onderdelen was evenveel input vanuit de studenten. Over sommige onderdelen, zoals de digitale toegankelijkheid, is nauwelijks gesproken. De 11 onderdelen die ook in de NSE gemeten zijn vormen de kopjes van de paragrafen in dit hoofdstuk.

5.1 Speciale begeleiding tijdens de studie

Studenten verschillen nogal in hun opvattingen over of zij ervaren het recht te hebben om te vragen om speciale aanpassingen van hun opleiding. Er wordt aangegeven dat op sommige opleidingen het denkbeeld heerst dat je het zelf moet kunnen redden tijdens de studie om het (HBO)diploma waardig te zijn. Eén student noemt het een ‘save yourself’ mentaliteit, waarbij je, als je de opleiding niet zonder aanpassingen kunt doorlopen, ervan uitgegaan wordt dat je dan niet goed genoeg bent om na het behalen van je diploma in de praktijk aan het werk te gaan. Deze student gaf ook aan van weinig speciale begeleiding gebruik te maken

Eén student geeft aan hoe onterecht het denkbeeld van sommige docenten is dat je het zonder uitzonderingen zou moeten kunnen doen.

“Ik heb gewoon wat extra tijd nodig om het onder de knie te krijgen, maar als ik het kan dan kan ik het ook”.

Opvallend is dat juist studenten met een functiebeperking er een flinke taak met heel wat uren bij hebben om ervoor te zorgen dat onderwijs, onderwijsmateriaal, e.d. toegankelijk wordt gemaakt. Voorbeelden van de speciale begeleiding die studenten noemen zijn: contact met de decaan of studiebegeleider, een spellingscontrole op digitale toetsen, toetstijdverlenging, uitvergrotingen, regelingen zoals even de klas (of toets) uit mogen lopen, uitstel en hulp bij het plannen van de studie.

De studenten met een zorgverantwoordelijkheid geven aan juist weinig tot geen speciale begeleiding van de opleiding te krijgen. Zij ervaren weinig flexibiliteit en constateren dat er vrijwel geen regelingen zijn waarop zij een beroep zouden kunnen doen. Wel merken zij er bepaalde docenten zijn die wel rekening met hen houden.

5.2 Kennis van onderwijsondersteunend personeel om met studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid om te gaan

Bij de ervaringen van studenten met onderwijsondersteunend personeel kwamen vooral verhalen van ervaringen met studentendecanen naar voren. Over de kennis van studentendecanen zijn studenten over het algemeen positief. Hoewel zij soms een gebrek aan initiatief en daadkracht missen en er altijd zelf achteraan moeten, ervaren de meeste studenten de studentendecanen wel als kundig en ervaren. Wel missen sommige studenten kennis van verschillende niet voor de hand liggende functiebeperkingen, zoals deze student:

“Want het is wel, zo merk ik bij decanen van de school. Als je ADHD of autisme hebt, dan is het heel bekend, maar heb je iets wat daarbuiten valt. In mijn geval is dat best wel iets zeldzaams. Dan is dat gewoon heel lastig en moet ik het elke keer weer uitleggen, terwijl ik denk van ja: “Maar kun je dan ook niet een klein beetje zelf opzoeken en vragen stellen want ik moest heel veel uitleggen. Ik merkte dat het heel erg vanuit mijn kant komen, ik moest aangeven wanneer ik een gesprek wilde.”

Er zijn ook een klein aantal studenten met negatieve ervaringen met verschillende studentendecanen, die hen niet aan de passende begeleiding hebben kunnen helpen. Bij één student leidde dit zelfs tot de keuze te stoppen met de studie. Andere negatieve opmerkingen zijn dat de wachttijd voor een afspraak soms twee of vier weken is, dat er dan speciaal voor die afspraak naar school gegaan moet worden en dat er geen garantie is dat dezelfde persoon als eerder gesproken kan worden. De drempel wordt door de verzameling van deze factoren voor een aantal studenten te hoog. Ook de studenten met een zorgverantwoordelijkheid geven aan de wachttijd van soms vier weken op een afspraak met een studentendecan te lang te vinden, en dat er soms echt heftige gebeurtenissen zijn waarbij het nodig is een studentendecan sneller te kunnen spreken.

Waar de studenten met een functiebeperking, op een aantal ervaringen na, overwegend positief waren over de kennis van studentendecanen, hebben de studenten met een zorgverantwoordelijkheid over het algemeen slechte ervaringen met het vragen om hulp, begeleiding of regelen van uitzonderingen bij hen.

Een student met een zorgverantwoordelijkheid geeft aan ten tijde van zijn knieblessure zonder moeite verschillende uitzonderingen geregeld te krijgen voor de revalidatieperiode, maar bij vragen hoe de studie beter te kunnen combineren met de ontstane zorgverantwoordelijkheid, niet op meedenken van dezelfde studentendecan kon rekenen. Na veel doorvragen en aandringen gaf de studentendecan aan de student alleen te kunnen doorverwijzen naar een psycholoog, terwijl dat niet aansloot op het probleem waarmee de student zat.

Er is ook één student met een functiebeperking erg positief. Deze geeft aan een planning te maken samen met de studentendecan welke vakken wel en niet te volgen en zo ook met meer vertrouwen tegen de mogelijkheden om te studeren aankeek.

Twee studenten met een zorgverantwoordelijkheid geven aan dat het heel erg zou helpen wanneer ze aan een medestudent of ouderejaars met vergelijkbare ervaringen gekoppeld konden worden, zodat ze ervaringen kunnen uitwisselen en daarvan kunnen leren.

5.3 Kennis van docenten om met studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid om te gaan

Dit onderwerp is alleen besproken door de studenten met een functiebeperking. In de volgende paragrafen komt aan bod dat de studenten met een zorgverantwoordelijkheid het vooral hebben gehad over het begrip van docenten en andere medewerkers en niet over de kennis die medewerkers hebben van hun situatie.

De ervaringen van de studenten met een functiebeperking verschillen te veel om er algemene uitspraken over te doen. Het ligt echt aan de docent hoe bewust deze zich is van verschillende functiebeperkingen en aanpassingen in het onderwijs die mogelijk nodig zijn. Ook bij docenten zijn studenten met een functiebeperking ontevreden over hun kennis als het gaat om minder vaak voorkomende functiebeperkingen als auto-immuun ziektes, chronische vermoeidheid, visuele beperkingen, maar ook paniek- en angstklachten die als meer bekend worden verondersteld. Ook zijn sommige studenten teleurgesteld in wat het hun opleverde om naar docenten open te zijn over hun functiebeperking. Enkel van hen geven aan dat ze van plan zijn om hun functiebeperking bij toekomstige docenten voor zich te houden.

“Mijn auto-immuun ziekte verschilt van dag tot dag. Mijn klachten kunnen in drie dagen gewoon veranderen, dit maakt het onmogelijk om dat aan een docent uit te leggen. Dus dat doe ik gewoon niet meer. Dat ga ik ook niet meer doen, het kost me heel veel energie. Die energie kan ik voor andere dingen gebruiken.”

Niet alleen wordt de kennis van docenten van verschillende functiebeperkingen besproken, maar ook de kennis van docenten met betrekking tot uitzonderingen en regelingen die beschikbaar (moeten) zijn voor studenten met beperkingen.

“Want bij mij op de opleiding, sommige docenten weten echt niet wat er speelt, en bij wie ik dan terecht kan. Vaak kom ik pas na 10 docenten bij de goede docent terecht, en dat is best wel zonde.”

De kennis van docenten met betrekking tot de functiebeperkingen en de regels en uitzonderingen voor studenten die hiermee te maken hebben verschilt per docent. Of een student met een functiebeperking op een kundige omgang van docenten kan rekenen hangt bij de meeste docenten ook nog van het type beperking af.

5.4 Begrip van onderwijsondersteunend personeel voor de situatie van studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid

Studenten hebben met verschillende typen onderwijsondersteunend personeel verschillende ervaringen. Zo zijn ze over het algemeen positief op de hoeveelheid begrip die ze ervaren vanuit de opleidingscoördinatoren en decanen. Over de surveillanten zijn studenten minder positief. Deze zijn vaak niet goed ingelicht en weigeren daardoor rekening te houden met uitzonderingen voor studenten met een functiebeperking.

Over de praktijkbegeleiders vanuit de organisaties waar zij stage hebben gelopen zijn studenten het minst te spreken.

Docenten van de HvA die de stagebegeleiding geven krijgen te weinig ruimte om uitzonderingen te maken en studenten lopen aan tegen onbegrip bij collega's en praktijkbegeleiders en een ontoegankelijke werkomgeving. Hierin wordt vanuit school niet bemiddeld of begeleid, wat er voor zorgt dat studenten hinder ervaren bij het halen van de stage vakken.

5.5. Begrip van docenten voor de situatie van studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid

Ook met docenten hebben studenten hele wisselende ervaringen. Twee studenten geven aan dat de docenten over het algemeen genoeg begrip kunnen opbrengen. De rest van de studenten gaf aan wisselende ervaringen te hebben. Er zijn goede ervaringen met docenten die rekening houden met de uitzonderingen waar studenten om vragen. Slechte ervaringen zijn er met docenten die dit weigeren te doen, docenten die juist té veel rekening houden met studenten die daar (op dat moment) niet om vragen of docenten die alleen uitzonderingen willen maken wanneer dit schriftelijk na overleg met een studentendecaan is vastgelegd. Een student geeft aan in een college te hebben gevraagd of de docent rekening wilde houden met haar visuele beperking, waarop de docent antwoordde dat hij dat pas zou doen wanneer zij een briefje zou overleggen van de decaan. De student geeft aan wat dat met haar deed:

“Ja. En nu moet je dan maar gewoon achterin zitten, want ik ga daarin geen ruimte voor jou maken ... maar ik was eigenlijk gewoon zo geschrokken ervan ... Het heeft mij wel geraakt.”

Studenten met een functiebeperking moeten soms op hun strepen staan om de uitzonderingen te krijgen waar ze recht op hebben. Bij een docent die bij een extra kans van een student niet de extra keer feedback wilde geven, heeft de studentendecaan moeten bemiddelen om te zorgen dat de student niet alleen de extra kans maar ook de feedback kreeg.

“Ja, ik denk niet dat ze het niet willen, ik denk vaak dat ze het lastig vinden. Bijvoorbeeld omdat ze daar de tijd niet voor krijgen, of niet zo goed weten hoe en wat.”

Het lijkt dat de studenten met de meeste docenten goede ervaring hebben en zich begrepen voelen. Echter heeft elke student wel één of twee verhalen van situaties waarin dat niet zo was en deze worden als best ingrijpend ervaren. Voorbeelden hiervan zijn een docent die aanraadt om te stoppen met de studie omdat die te zwaar zou zijn, een docent die weigert rekening te houden met de beperking of een docent die probeert onder activiteiten uit te komen die hem of haar extra tijd kosten.

De studenten met een zorgverantwoordelijkheid zijn positiever over het begrip van de docenten dan de studenten met een functiebeperking. Zij merken op dat docenten juist, ook al komt het ze slecht uit, rekening houden met de situatie van de student met een zorgverantwoordelijkheid. Studenten met een zorgverantwoordelijkheid spreken vol lof over docenten die, ook al hadden ze daardoor zelf een hogere tijdsdruk, alles deden om rekening te houden met studenten door bijvoorbeeld de inleverdatum een beetje te verplaatsen.

Wel wordt door alle studenten beaamd dat je de flexibiliteit die docenten voor je willen opbrengen, zelf in de hand hebt door goed je best te doen en een open, sociale houding en goede communicatieve vaardigheden te hebben.

Hoe twee studenten van elkaar verschillen ten aanzien van hoe makkelijk zij docenten overtuigen begrip voor hen op te brengen blijkt uit de volgende quotes uit hetzelfde panelgesprek:

Student 1: "En nu heb ik juist ervaren dat als ik mijn verhaal een beetje deel dat mensen juist toegankelijker zijn of dat jij toegankelijker bent voor begrip van anderen....wat je geeft, dus wat je vertelt, dat krijg je terug van de docenten"

Reactie student 2 daarop: "Die drempel is voor mij nog steeds eigenlijk erg hoog, dus dan blijft ik zelf eigenlijk met dat verhaal in mijn hoofd zitten terwijl het moet er eigenlijk uit. Maar je durft het gewoon niet, omdat er dan misschien een soort van wantrouwen is naar docenten of je denkt van nou, ze kunnen me daarmee niet helpen".

Ook hier wordt duidelijk dat het beroep doen op hulp, aanpassingen en begrip van docenten niet alleen afhankelijk is van de bereidwilligheid van docenten om rekening te houden met studenten, maar ook van de houding van en het al dan niet kunnen overwinnen van vraagverlegenheid door de student. Student 2 heeft uiteindelijk besloten te stoppen met de studie, omdat de combinatie met haar zorgverantwoordelijkheid en thuissituatie te zwaar was.

5.6 Begrip van medestudenten de situatie van studenten met een zorgverantwoordelijkheid

Dit onderwerp is alleen besproken door de studenten met een zorgverantwoordelijkheid. Zij gaven aan de steun en begrip van medestudenten heel belangrijk te vinden en in sommige gevallen zelfs doorslaggevend voor het wel of niet langer kunnen volhouden van of het studeren.

Hoewel sommige studenten door studievertraging soms aansluiting missen met klasgenoten, zijn er ook positieve verhalen van studenten die op initiatief van een medestudent en docent 'buddy's' zijn geworden om een beetje extra te helpen rondom school taken.

"Die stuurde mij berichtjes van huiswerk dat gedaan moest worden, die stuurde mij samenvattingen die hij gemaakt gehad omdat hij wist dat ik daar geen ruimte voor had. Dus ja, ik heb eigenlijk heel veel geluk gehad met die docent en medestudent, want anders weet ik eigenlijk wel heel erg zeker dat ik uitgevallen was".

Hoewel studenten steun krijgen van medestudenten en soms ook daadwerkelijk hulp, missen ze wel begrip bij hen doordat weinig studenten zich kunnen inbeelden hoe de situatie daadwerkelijk voor hen is. Sommige van de respondenten kennen niemand anders die óók studeert en een zorgverantwoordelijkheid heeft. De studenten die wel iemand kennen hebben hier ook heel veel aan. Wel wordt aangegeven dat het een onzichtbare niet herkenbare groep studenten is en dat de steun die ze elkaar kunnen bieden niet altijd toereikend is.

"Ik ken twee situaties van andere studenten die ook een vorm van zorg verlenen ... Ze zijn beiden op een gegeven moment wegge gevallen ... ik kwam er pas achter, op het moment dat het veel te zwaar was voor die persoon om die dingen te combineren, en dat was ook op het punt dat hij voor zichzelf al had besloten; ik kap ermee ... dus ik ben ik er te laat achter gekomen om iets te kunnen betekenen voor iemand anders."

Het uitvallen en stoppen met de studie wordt door de studenten met een zorgverantwoordelijkheid echter vaker in de panelgesprekken aan de orde gesteld dan door de studenten met een functiebeperking.

5.7. Aanpassingen in het onderwijs

De studenten met een functiebeperking geven aan over het algemeen tevreden te zijn met voorzieningen die hun worden aangeboden zoals extra tijd, een rustruimte, vergrotingen van de lesstof, een rustige werkplek en extra feedback-momenten. Daarnaast blijkt wel dat assertieve studenten, die durven aan te geven welke op aanpassingen ze recht hebben, meer ondersteuning krijgen dan minder assertieve studenten.

“Dan hebben we een opdracht en ik zie bijvoorbeeld niet zo goed; in plaats van dat ik vraag mag ik een vergroting ga ik dan gewoon denken van oh weet je laat maar. Alleen dan merk ik dan het einde van de les dat ik gewoon moe ben omdat ik mezelf zo moet concentreren. Dan denk ik verdomme, waarom vraag ik dat dan niet gewoon. En je denkt dan ook na voor de ander, van oh die vinden dat raar of die moeten veel moeite voor doen.”

Hoewel de aanpassingen op zichzelf goed zijn en de studenten erg kunnen helpen, blijft de informatievoorziening aan docenten en surveillanten soms achterwege. Sommige studenten geven aan dat een lid van de examencommissie of een decaan er namens hen voor zorgt dat de uitzonderingen aangevraagd en bij de betreffende personen terecht komt. Andere studenten mailen voor elke toets zelf de examinerator en vóór elk nieuw vak de docent.

Een aantal studenten geeft aan het thuisonderwijs door COVID-19 een voordeel te vinden. Waar dit voorheen niet gefaciliteerd werd, scheelt het voor studenten nu soms een hoop energie om niet naar het schoolgebouw te hoeven reizen. Door de studenten met een zorgverantwoordelijkheid werd dit onderwerp er niet uitgepikt om te bespreken. De studenten met een functiebeperking die dit wel bespraken zijn wel tevreden over de soorten aanpassingen die er zijn, maar nog niet helemaal over de communicatie daarover.

5.8. Geschiktheid van de gebouwen

De studenten met een functiebeperking hebben wisselende ervaringen met en daardoor uiteenlopende waardering van de verschillende gebouwen. De meeste klachten gaan over het gebrek aan (rustige) studieruimten. Vooral in de gebouwen de Leeuwenburg en het Nicolaas Tulphuis is te weinig plek om rustig te kunnen studeren. Ook bieden veel gebouwen te weinig ruimte om comfortabel te zitten en even te rusten. Voor de student die gebruik maakt van een rolstoel is de lift om toegang te krijgen tot het Kohnstamhuis een obstakel.

“Wat ik zelf verbeterd zou willen is de toegang van het Kohnstamhuis, hierbij kan iemand alleen in een rolstoel met behulp van een ouderwetse lift, die ook niet echt staat aangegeven als je voor het gebouw staat. Het is gewoon een ouderwetse vracht-lift. En ik heb ook eens gehoord dat die lift in het nieuwe Conradhuis komt ... het kost mij gewoon 5 minuten om in het gebouw te komen”.

5.9. Digitale toegankelijkheid

Over de digitale toegankelijkheid hebben weinig studenten met een functiebeperking opmerkingen. Een aantal studenten vindt het digitaal “echt wel overzichtelijk”, een andere student mist de ondertiteling waardoor hij door zijn audiovisuele beperking geen colleges kan volgen. Bij de studenten met een zorgverantwoordelijkheid kwam dit onderwerp helemaal niet ter sprake.

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

5.10. Opvang door instelling bij start studie

De studenten die het over dit onderwerp wilden hebben uiten zich positief over de opvang door de HvA bij de start van hun studie.

“Vooral de opvang door de instelling bij de start van de studie, want die was bij mij zo goed. Ik kreeg al een paar maanden van tevoren een berichtje van, nou ja, als je functiebeperking hebt dan moet je invullen of je dat wel of niet hebt bij de inschrijving. En dat had ik gedaan, en toen werd ik gewoon uitgenodigd voor een gesprek. En alles was al voor het schooljaar begon geregeld”.²

Een student gaf aan dat de studentendecaan in de klas langs kwam om te vertellen over studeren met een functiebeperking en dat vond de student erg goed. Hoewel het volgens de student wel pas in de laatste week van het eerste blok was, was de student tevreden.

De studenten met een zorgverantwoordelijkheid uiten zich wisselend over de ervaren opvang bij de start van hun studie. Sommigen hebben op eigen initiatief in een gesprek met een studentendecaan of mentor, hun achtergrond als mantelzorger besproken. Bij de introductiecolleges van de studenten werd niet zoals bij de studenten met een functiebeperking naar de studenten uitgereikt met informatie gericht op het studeren met een zorgverantwoordelijkheid.

5.11 Informatie en voorlichting

De informatie en voorlichting door de HvA worden over het algemeen als goed ervaren. Wel vond een student dat ouderejaars studenten, met een studieachterstand en geen vaste mentor, een docent toegewezen zouden moeten krijgen zodat zij op de hoogte blijven van informatie die studenten zonder studieachterstand meekrijgen van de studieloopbaanbegeleider. Één student geeft zelfs aan dat hij vindt dat de NSE score te laag is voor wat hij zelf heeft ervaren.

“Ik zou sowieso informatie en voorlichting hoger waarderen dan op de NSE is gedaan.”

Door de studenten met een zorgverantwoordelijkheid is dit onderwerp niet besproken.

² Tijdens het uitvoeren van dit onderzoek heeft het programmteam van de HvA soft-landing gesprekken ingevoerd. Deze worden nu bij de aanvang van de studie aan studenten aangeboden en zijn mogelijk in het eerste jaar bij alle opleidingen. Studenten van het tweede, derde of vierde jaar van hun studie die meededen in de panelgesprekken hebben dit niet aangeboden gekregen. Aan de behoefte die hier uitgesproken wordt is dus al tegemoet gekomen.

6 Behoeften en mogelijkheden tot verbetering volgens studenten en medewerkers.

In dit hoofdstuk worden resultaten gepresenteerd van de inventarisatie van de behoeften van studenten, zoals deze uit zowel de panelgesprekken naar voren zijn gekomen, als met medewerkers zijn besproken tijdens de spiegelgesprekken. De aandachtspunten die door de respondenten zijn besproken kunnen onderverdeeld worden in behoeften m.b.t. begeleiding, de aanpassingen in het onderwijs of de organisatie daarvan en overige vormen van ondersteuning die studenten nog missen. In de spiegelgesprekken met studenten en medewerkers worden vooral ideeën, bedacht door studenten aan de orde gesteld. Maar ook medewerkers van allerlei verschillende afdelingen/faculteiten van de HvA hadden de mogelijkheid om plannen die al (deels) in werking waren gezet, alsnog voor te leggen aan de studenten met een functiebeperking. Ook werd in dit gesprek duidelijk wat absoluut noodzakelijk is, wat wenselijk is en hoe bepaalde wensen van studenten in de praktijk gerealiseerd zouden kunnen worden. Ook werden in de spiegelgesprekken de grootste problemen en soms ergernissen van studenten nog eens besproken, dit keer direct met de diverse medewerkers (docenten en studentendecanen) van de HvA.

6.1 Begeleiding waaraan behoefte is

Als het gaat om de begeleiding waaraan studenten behoefte hebben is deze onder te verdelen in praktische ondersteuning, emotionele ondersteuning en peer support. Elk zullen hieronder apart toegelicht worden.

6.1.1 Praktische ondersteuning

Zowel de studenten met een functiebeperking als de studenten met een zorgverantwoordelijkheid geven aan praktische ondersteuning het belangrijkste te vinden. Hieronder wordt verstaan dat er iemand is die meedenkt en meehelpt om te kijken hoe de studie goed behaald kan worden zonder daarbij overbelast te raken. Van de studenten met een functiebeperking mist een aantal de follow-up na het maken van een studieplan met een studiebegeleider of studentendecaan, want soms gaat het niet volgens plan en moet er even gecheckt worden of het plan nog goed aansluit bij de situatie. De studenten met een zorgverantwoordelijkheid missen deze praktische ondersteuning in zijn geheel. Zij zouden het heel fijn vinden als iemand praktisch mee denkt en ook even helpt met een lange termijn plan.

“Waar ik echt behoefte aan had was; wat kan ik praktisch doen? Wie kan me dat even vertellen, want ik zie het nu even niet. En dan heb je gewoon behoefte aan iemand die de opleiding uit z'n broekzak kent en je precies kan vertellen op welk moment je waar en wanneer moet zijn om iets voor elkaar te krijgen. Het is gewoon iets heel praktisch. Het is niet eens om het delen wat er met jezelf aan de hand, of wat de situatie is. Dat iemand (waarbij je je probleem aankaart) begrip toont is in principe al genoeg”

Ook geeft de groep studenten met een zorgverantwoordelijkheid aan op te weinig uitzonderingen en regelingen aanspraak te kunnen doen en elke keer afhankelijk te zijn van de bereidwilligheid van individuele docenten. Zij zouden dit graag beter geregeld zien. Het is veelzeggend dat de student die voorheen een knieblesure en daarna met een zorgverantwoordelijkheid te maken kreeg een wereld van verschil opmerkte in de hoeveelheid hulp, meedenken en de uitzonderingen die hij kon verwachten bij de twee situaties, van dezelfde studentendecaan.

6.1.2 Emotionele ondersteuning

Vooraf een aantal studenten met een zorgverantwoordelijkheid heeft veel behoefte aan betrokkenheid en steun vanuit de HvA. Het voelt voor hen soms alsof ze er alleen voor staan, ook doordat thuis en in hun privé situatie bij een paar gevallen hun netwerk voor een groot deel wegvalt of instort. Een aantal studenten geeft aan het echt nodig te hebben dat docenten of een studentendecan hier rekening mee houden en een 'vinger aan de pols' houden. Ze realiseren dat studentendecanen iets verder van de studenten af staan en hier wellicht geen tijd voor hebben, maar dat docenten af en toe na de les 'heel even' vragen hoe het gaat wordt heel erg gewaardeerd. Een aantal studenten geeft aan hier nooit om te durven vragen of hiervoor initiatief te nemen, omdat ze niet de verwachting hebben dat de docent hier tijd voor of zin in zal hebben, maar geven wel aan wat voor een verschil het kan maken.

"als iemand dan zegt van je doet het goed en het komt goed en je kan het, dan lijkt alsof je weer even wat meer vleugels krijgt. Dan krijg je weer wat meer energie, en dan ga je door. Voor mij werkt dat echt zo. Hoe vermoeider ik word, hoe minder zelfvertrouwen ik krijg. Dus ook in mijn schoolprestaties, ook in alles."

Zowel studenten met een functiebeperking als studenten met een zorgverantwoordelijkheid, hebben aangegeven dat niet iedereen de behoefte heeft om uitgebreid met mensen van school over hun omstandigheden te praten. Dat neemt niet weg dat zij van mening zijn dat docenten en studentdecanen gevraagd mag worden om van te voren met de betrokken studenten af te stemmen waar behoefte aan is en niet voor de student in te vullen dat die het heel zwaar of moeilijk heeft of bepaalde dingen te lastig zijn

"om na te gaan van als je weet als docent van hij of zij heeft een moeilijke periode, dat je dan ook in gesprek gaat met die student van goh, hoe ga je ermee om? Wil je het erover hebben? Heb je hier hulp bij? Spreek je wel eens iemand die hier ook ervaring mee heeft? Waar liggen je behoeften en waar liggen je beperkingen in de studie? Dus dat je gewoon een soort van open gesprek voert over hoe het met iemand gaat"

Kort gezegd hebben studenten met een functiebeperking en studenten met een zorgverantwoordelijkheid behoefte aan iemand die zich ontfenmt over hun emotionele welzijn zonder zorg op te dringen.

6.1.3 Peer-support

Zowel studenten met een functiebeperking als studenten met een zorgverantwoordelijkheid geven aan behoefte te hebben aan contact met medestudenten in een vergelijkbare situatie. Bij de deelnemende studenten met een functiebeperking is deze behoefte al deels vervuld doordat alle deelnemers aan dit onderzoek geworven zijn via het HvA studentenplatform Limitless. Deze studenten kennen in ieder geval medestudenten die met vergelijkbare uitdagingen m.b.t. studeren te maken hebben. Er is niet goed zicht op of de studenten die niet participeren in Limitless hiermee ook gevonden en bereikt worden zodat zij er ook van kunnen profiteren. De studenten met een zorgverantwoordelijkheid gaven aan soms niemand te kennen die in een vergelijkbare situatie verkeert als zij. Op één student na hebben deze studenten hier wel behoefte aan. De studenten met een zorgverantwoordelijkheid merken op dat ze een onzichtbare groep zijn, niet alleen voor de opleiding, maar ook voor elkaar. Eén van de studenten met een zorgverantwoordelijkheid geeft aan dat het interview voor haar de eerste keer was dat ze besepte dat er meer studenten zijn die met dezelfde problemen ervaring hebben als zij.

“Je gaat al met best veel mensen in gesprek over de mantelzorgtaken, maar dit is toch wel de eerste keer dat ik twee andere medestudenten spreek in die situatie, en zitten we allemaal op de HvA maar bij andere opleiding. En dat dat je eigenlijk soortgelijke dingen hoort die jij zelf ook heb meegemaakt.

Tot nu toe had ik het idee van misschien dat dat je je alleen voelt. Niet als dat je alleen bent, maar dat je het gevoel krijgt van ik ben de enige die hier doorheen gaat”.

Voor de vormen van de peer support waar studenten behoefte aan hebben worden verschillende suggesties gedaan, zoals een buddy project. In de spiegelgesprekken, werd duidelijk dat de opzet daarvan voor de studenten met een functiebeperking al in werking is gezet in het programma ‘Studeren met een functiebeperking’. Verder wordt er nog geopperd dat er een studentenloket komt, bezet en verzorgd door studenten met een functiebeperking en/of zorgverantwoordelijkheid die de organisatie goed kennen en advies kunnen geven en de weg kunnen wijzen aan medestudenten. Tot slot geven studenten met een zorgverantwoordelijkheid aan elkaar graag te willen ontmoeten in een door de HvA gefaciliteerd platform, waar ze met elkaar kunnen praten over het verbeteren van de mogelijkheden om de studie te combineren met een zorgverantwoordelijkheid, maar ook informeel met elkaar om kunnen gaan en af en toe iets drinken. Samengevat hebben de beide groepen studenten behoefte aan peer support in de vorm van een buddy-project, een platform zoals Limitless en een studentenloket gerund door studenten uit de betreffende doelgroepen.

6.1.4 Onvoorwaardelijke ondersteuning

Als het gaat om begeleiding geven studenten aan als voorwaarde dat deze onvoorwaardelijk moet zijn. Studenten hebben behoefte aan ondersteuning die geboden wordt ongeacht of de student zijn verhaal kwijt wil. In sommige gevallen is dan al een verhaal bij een docent of een studentenbegeleider gedaan en wordt de betreffende student dan doorverwezen naar een studentendecaan. Hier moet het hele verhaal opnieuw verteld worden, om te kijken op welke aanpassingen, flexibiliteit of extra mogelijkheden een student recht heeft. Studenten vinden dat het vertellen van het persoonlijke verhaal bij een decaan, geen voorwaarde zou moeten zijn voor het krijgen van een aanpassing. De noodzaak voor een aanpassing had bijvoorbeeld ook al door de betreffende docent of door de studentenbegeleider doorgegeven kunnen worden. Ook hebben sommige studenten met een functiebeperking het gevoel de ernst van hun situatie te moeten bewijzen om de uitzondering die ze nodig hebben te rechtvaardigen. Ook de studenten met een zorgverantwoordelijkheid hebben hier last van en zouden op iets meer vertrouwen willen kunnen rekenen van de medewerkers. Het gaat hen er om dat het voor waar wordt aangenomen als zij aangeven iets niet aan te kunnen, ongeacht de hoeveelheid informatie ze over de situatie willen prijsgeven.

“En ik heb ook het idee dat mensen waarvan je ziet dat ze iets hebben dat ze sneller geholpen worden dan mensen die psychisch heel veel problemen hebben, omdat het zichtbaar is. Dus die worden misschien eerder geloofd. Ik heb heel erg het idee dat je je moet bewijzen dat je het niet kan, terwijl ze eigenlijk weten hoe wij zijn. Dus om te bewijzen dat je het kan, gaan ze misschien zeggen van ja je kunt het is, we kunnen waarschijnlijk helpen, terwijl je eigenlijk al drie keer over je eigen grenzen in bent gegaan om aan die norm om te voldoen.”

Ook hadden studenten in één van de panelgesprekken aangegeven dat er een soort tijdslimiet zit op hulp, die ze niet terecht vinden. Hiermee wordt bedoeld dat je al vóórdat problemen met de studie zich aandienen een melding zou moeten doen bij de decaan, om recht te hebben op hulp en speciale aanpassingen. Voorbeelden die genoemd worden om de situatie uit te leggen zijn:

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

“Stel dat mijn moeder ziek wordt en komt te overlijden, en ik lijd daar heel erg onder, en na verloop van tijd kom ik in de knel met mijn studie, als ik dan, op het moment dat ik in de knel kom pas aanklop bij de decaan, zou ik te horen krijgen dat ik het eerder had moeten melden, en dat er nu niet zo veel gedaan kan worden”.

Dit geeft studenten het gevoel problemen preventief te moeten melden, terwijl op dat moment nog niet inzichtelijk hoe deze problemen zullen interacteren met de studie. Een oplossing die door studenten in één van de panelgesprekken gedeeld wordt is dat een docent of studiebegeleider zowel de toestemming als de verantwoordelijkheid moet krijgen om persoonlijke omstandigheden die gedeeld worden, na goedkeuring van de student, te delen met de decaan zodat dit in het dossier van de student opgenomen kan worden. Zo wordt voorkomen dat een student die op het moment van de gebeurtenis nog geen studieproblemen heeft zijn verhaal opnieuw moet doen bij de decaan om van hulp verzekerd te zijn in de toekomst. Studenten hebben behoefte aan hulp en ondersteuning, waarbij de noodzaak voor die hulp niet onderbouwd en verdedigd hoeft te worden. En waarbij persoonlijke verhalen niet per se opnieuw gedeeld hoeven worden om hulp te kunnen krijgen.

6.2 Aanpassingen waaraan behoefte is

Studenten met een zorgverantwoordelijkheid en studenten met een functiebeperking hebben aangegeven behoefte te hebben aan een aantal speciale aanpassingen in het onderwijs. Deze zijn onder te verdelen in een behoefte aan flexibiliteit, een behoefte aan een automatisering van de aanpassingen waarop studenten recht hebben, een stroomlijning van verantwoordelijkheden en taken en aanpassingen aan de functionaliteit en inrichting van de gebouwen. Elk van deze typen aanpassingen waaraan behoefte is zal hieronder nader toegelicht worden.

6.2.1 Flexibiliteit

Zowel studenten met een functiebeperking als studenten met een zorgverantwoordelijkheid hebben heel veel behoefte aan meer flexibiliteit in het volgen van een opleiding. Ten eerste hebben studenten behoefte aan meer flexibiliteit binnen de opleidingen zelf. Op dit moment wordt ervaren dat de volgorde waarin vakken behaald moeten worden, studenten belemmeren in de snelheid waarmee ze kunnen studeren. Ook wordt aangegeven dat studenten meer behoefte hebben om een les ook digitaal bij te kunnen wonen op momenten dat een student anders de les zou moeten missen vanwege ziekte, pijn of vermoeidheid.

“Meer flexibiliteit, dus dat je meer je eigen opleiding vorm kunt geven. Op het moment bijvoorbeeld heb ik m'n minor niet gevolgd, omdat ik vakken van vorig jaar moest inhalen. Maar dan kan ik niet meer andere vakken volgen omdat die alleen maar dan worden gegeven. Dus meer flexibiliteit in je eigen insteek, een eigen combinatie maken bij je opleiding en inderdaad meer flexibiliteit in de tijden of online les zoals dat nu wordt gegeven”.

Ook geven zowel studenten met een functiebeperking als studenten met een zorgverantwoordelijkheid aan behoefte te hebben een opleiding in deeltijd te kunnen doen, zonder daarnaast te werken. Doordat niet voor iedereen mogelijk is een opleiding in voltijd te kunnen doen, en niet alle opleidingen in deeltijd worden aangeboden, worden studenten beperkt in hun studiekeuze.

“Misschien zou het mooi zijn als meer deeltijd- en tweejarige opleidingen worden aangeboden, meer opleidingen op maat. Zodat het aantrekkelijker wordt voor studenten met een functiebeperking om te starten met een opleiding. Zelf

had ik dan bijvoorbeeld eerder voor de opleiding diëtetiek gekozen, dan voor een studie in het onderwijs die ik nu volg”.

Tot slot zou het mooi zijn als de HvA iets kan betekenen in de lobby voor studiefinanciering voor deeltijdopleidingen voor studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid.

Studenten aan de deeltijdopleidingen krijgen dit niet omdat er vanuit gegaan wordt dat deze werken en dus geld verdienen tijdens hun studie. Voor studenten voor wie vanwege een ziekte, beperking of een zorgverantwoordelijkheid de deeltijdstudie op zichzelf al een uitdaging is, is het niet mogelijk daarnaast ook nog te werken om de studie te financieren.

6.2.2. Automatisering van aanpassingen

Hoewel volgens studenten een heleboel voorzieningen goed geregeld zijn bij de HvA, moeten studenten er vaak zelf op letten dat de aanpassingen waarop ze recht hebben hun ook toekomen. Zo controleren ze zelf of uitzonderingen worden doorgegeven, of voorzieningen geregeld zijn en zorgen ze zelf dat bijvoorbeeld de toegang tot de invalidentoilet verlengd wordt elk jaar. Uit de panelgesprekken met studenten kwam naar voren dat vooral de studenten met een functiebeperking heel erg veel tijd kwijt zijn met het organiseren van de uitzonderingen en regelingen waarop ze recht hebben. Dat hier nog bij komt dat ze vaak doorgestuurd worden, regelmatig niet goed geholpen worden of dat bijvoorbeeld toetstijdverlenging of andere uitzonderingen niet aan surveillanten wordt doorgegeven, maakt dat de studenten gefrustreerd zijn over de moeite en energie die het kost om naast het studeren zelf, het studeren mogelijk te maken.

“Persoonlijk maak ik altijd afspraken met het toetsbureau per blok. De afspraak is dat ik gewoon alle toetsen opstuur per blok en dan aangeef hoe lang ik daarvoor extra tijd nodig heb”.

Organisatorische zaken zoals vergrotingen, toetstijdverlenging, mogelijkheid tot uitstel of de mogelijkheid om even de toets of klas uit te lopen wanneer dat vanwege de beperking nodig is, kunnen automatisch naar de juiste personen doorgestuurd kunnen worden. In de spiegelgesprekken met medewerkers en studenten wordt aangegeven dat een heleboel van deze problemen heel gemakkelijk op te lossen zijn, mits dit centraal wordt aangepakt. Op een aantal van deze behoeften is door de HvA tijdens dit onderzoek al ingespeeld, bijvoorbeeld bij gecentraliseerde registratie van toetsvoorzieningen³.

Ook is in de spiegelgesprekken met medewerkers en studenten besproken dat sommige studenten behoefte hebben aan een mogelijkheid om met de studentendecaan samen een brief/instructie/richtlijn op te stellen voor docenten die automatisch (het liefst vanuit de studentendecaan) verstuurd wordt bij aanvang van een nieuw vak. Deze brief kan informatie bevatten over alleen de uitzonderingen waarop iemand recht heeft (zonder achterliggende reden op te geven), maar kan ook bestaan uit instructie voor de docent hoe beter rekening te houden met de behoeften en mogelijkheden van de student. Onderwijsondersteunend personeel geeft aan dat privacy hier een probleem is, waarop de deelnemende studenten reageren dat dit geen probleem is als de student dit zelf heel graag wil en hier ook formeel toestemming voor kan geven. Volgens studenten moet eerst de mogelijkheid aangeboden worden en dan kunnen studenten voor zichzelf

³ Ten tijde van dit onderzoek zijn door het programmateam al stappen gezet om de voorzieningen waarop studenten recht hebben centraal te registreren. Doordat er tijdens de invoer hiervan een aantal kinderziektes voordeden die opgelost moesten worden, hebben studenten hiervan mogelijk meer hinder van gehad dan in de toekomst zo zal zijn.

bepalen of ze er gebruik van maken en wat ze in die brief prijs willen geven. Studenten die liever zelf per situatie inschatten welke informatie ze geven kunnen er voor kiezen om zelf (wanneer nodig) de docent te mailen, met eventueel een bevestiging van de studentendecaan als bijlage zodat het verzoek gelijk serieus genomen wordt.

6.2.3 Stroomlijning van aanspreekpunten en verantwoordelijkheden

De behoefte aan een inzichtelijke, gestroomlijnde en georganiseerde organisatie vertaalt zich in verschillende praktische voorstellen die de studenten en medewerkers doen. Er is heel veel behoefte aan een duidelijke richtlijn, een verdeling van taken en verantwoordelijkheden die bij alle partijen bekend en geaccepteerd is en óók inzichtelijk is voor de betrokken studenten zelf.

“Het maakt niet uit wat, er moet gewoon duidelijk één richtlijn zijn. Waar moet je heen voor het een, waar moet je heen voor het ander”.

Uit de bespreking van de NSE onderdelen die voorgelegd zijn aan studenten in de panelgesprekken blijkt dat het van het kastje naar de muur gestuurd worden een grote hoeveelheid tijd en energie verbruikt van studenten, die juist in het geval dat er hulp gezocht wordt, schaars is. Niet alleen een duidelijke richtlijn, maar ook een vast aanspreekpunt of loket voor meer praktische zaken wordt als wens uitgesproken. Verder wordt het belang van een warme overdracht als oplossing gezien voor het doorschuiven van problemen tussen collega's, doordat de collega aan wie overgedragen wordt de taak als het ware ook aanneemt en de verantwoordelijkheid neemt.

“Heel vaak wordt je ook weer doorgestuurd naar iemand anders, en dat vind ik wel jammer. In de zin van, vaak dragen je over. Dat ze zeggen van ja, je moet daarheen. En het is niet een warme overdracht. Het is niet dat zij jou meenemen naar die persoon zeggen van hé, hier ben je op je plek. Het is alleen van neem contact op met die en die, en het voelt dan ook gelijk alsof je niet meer terug kan. alsof je niet meer terecht kan met je problemen bij de persoon die jou heeft doorverwezen”

In de spiegelgesprekken schrokken sommige medewerkers heel erg van verhalen van studenten die pas na tien keer 'doorschuiven' bij de juiste persoon terecht zijn gekomen en geholpen kunnen worden. Dit vond pas plaats een hele tijd nadat het probleem zich begon voor te doen. Zowel studenten met een functiebeperking, studenten met een zorgverantwoordelijkheid als de medewerkers benadrukken hoe belangrijk het is dit eerst op te lossen.

6.2.4 Fysieke aanpassingen HvA gebouwen en inrichting

De aanpassingen die nodig zijn om het studeren beter mogelijk te maken voor sommige studenten met een fysieke beperking verschillen van behoeften met betrekking tot de nodige ruimte om te rusten, toegankelijkheid van de gebouwen en voor de rest van de studenten ook meer studieplekken. Een aantal studenten van groep studenten met een functiebeperking geeft aan een rustige, afgesloten ruimte nodig te hebben, voor verschillende doeleinden, zoals even kunnen liggen, het toedienen van medicatie, of het bijkomen van een paniek of angstaanval. Ook geeft één student die gebruik maakt van een rolstoel graag gebruik te willen maken van een normale, goed bereikbare lift, in plaats van een goederenlift aan de achterkant van het gebouw. Het kost hem veel extra tijd om zich in het gebouw te verplaatsen en het is daarnaast een onprettige ervaring. Ook in de nieuw te bouwen gebouwen zouden plannen liggen dezelfde

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

type lift te gebruiken, wat in zijn ogen voorkomen zou moeten worden. Verder geeft een aantal studenten aan dat er meer rustige studieruimten moet komen en meer toegankelijke plekken om rustig te zitten, ook als je even niet studeert.

6.3 Overige vormen van ondersteuning waaraan behoefte is

Naast de behoeften aan begeleiding en aanpassingen die in de vorige paragrafen besproken zijn, hadden studenten nog andere behoeften aan aanpassingen die in deze paragraaf besproken zullen worden.

Deze behoeften zijn onderverdeeld in de gevoelde noodzaak tot professionaliseren van docenten met betrekking tot het vormgeven van toegankelijk onderwijs, de behoefte aan een bemiddelende rol van de HvA in de verbetering van een toegankelijke werkpraktijk en heldere en eerlijke voorlichting over de mate waarin de HvA studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid toegankelijk onderwijs aanbiedt. Tot slot zijn er, omdat dit onderzoek plaatsvond ten tijde van maatregelen om de Covid-19 pandemie in te dammen, behoeften die specifiek te maken hebben met de veranderingen die dit voor het onderwijs teweeg hebben gebracht.

6.3.1 Professionalisering van docenten met betrekking tot toegankelijk onderwijs

Hoewel veel studenten met een functiebeperking en studenten met een zorgverantwoordelijkheid heel erg te spreken waren over sommige docenten en hun bereidheid om rekening met ze te houden, hadden ze ook bijna allemaal één of meerdere hele negatieve ervaringen. Zij hebben te maken gehad met onbegrip of gebrek aan bereidwilligheid en sommigen met docenten die adviseerden te stoppen met de opleiding. Het is duidelijk dat er grote verschillen zijn in de ervaring met studenten. Vooral studenten met onzichtbare, minder bekende functiebeperkingen en studenten met een zorgverantwoordelijkheid zijn aangewezen op hun eigen vaardigheden om een docent zo ver te krijgen rekening met hen te houden, wat niet altijd lukt.

In de spiegelgesprekken wordt in reactie hierop geopperd dat het zou helpen als de docenten wat meer kennis zouden hebben voornamelijk over de minder bekende typen functiebeperkingen. Ook zouden docenten meer kennis moeten hebben van hoe onderwijsmateriaal ontworpen kan worden zodat het voor meer studenten toegankelijk is en hoe je als docent op andere manieren kan zorgen dat iedereen mee kan komen. Hiervoor is volgens studenten voorlichting nodig.

“Ik denk ook dat het goed is dat andere studenten en ook docenten horen hoe het nou is om te studeren met een functiebeperking. Ik denk dat daar ook vanuit de student een betere voorlichting kan komen voor mensen vanuit de school.”

In de spiegelgesprekken wordt geconcludeerd dat het vormgeven van onderwijs voor studenten met een functiebeperking echt een functievereiste zou moeten zijn om te kunnen doceren en dat het goed zou zijn als in de opleiding voor docenten, de BDB kwalificatie cursus, hier aandacht voor zou zijn in het curriculum. Dit geldt ook voor het rekening houden en aanpassingen aanbieden voor studenten met een zorgverantwoordelijkheid. Door een van de medewerkers wordt gemeld dat de HvA hier al deels mee bezig is door studenten met een functiebeperking uit te nodigen in een van de BKR cursussen om te vertellen over hun ervaringen in het onderwijs. In de tweede groep wordt over dit idee verder gepraat en tot de conclusie gekomen dat het naast voorlichting, belangrijk is dat het aanbieden van toegankelijk onderwijs terugkomt in cursus door middel van opdrachten en beoordelingscriteria. Het wordt belangrijk gevonden

dat er naast alleen bewustwording, ook concrete vaardigheden worden aangeleerd waarmee docenten beter zijn toegerust op het aanbieden van toegankelijk onderwijs (materiaal)⁴.

6.3.2 Zorgen voor een toegankelijke werk- en stagepraktijk

Met name de studenten met een functiebeperking lopen tijdens hun stage soms tegen een letterlijk ontoegankelijke werkpraktijk aan. Het stagebureau en de stagebegeleider doen dan niets om te bemiddelen met de praktijkbegeleider of om voorwaarden te stellen waaraan een stageplek moet voldoen.

Een aantal van de studenten die zijn geïnterviewd kreeg hierdoor problemen en kon zelfs het vak stage niet halen, waardoor zij veel studievertraging opliepen en zelfs overwogen om te stoppen met de opleiding. De oplossingen, die door studenten en medewerkers worden besproken zijn tweeledig. Ten eerste moet de werkpraktijk beter geïnformeerd worden om rekening te kunnen houden met studenten (en toekomstige professionals) met een functiebeperking. Ten tweede moet het vak stage flexibeler ingericht worden zodat het niet van één praktijkbegeleider afhankelijk is of een student de stage kan behalen.

Een student geeft als voorbeeld dat ze van haar stageplek niet later in de ochtend mocht beginnen, terwijl ze door haar functiebeperking een aangepast dagritme had. Vanuit de HvA werd niet geregeld dat de uitzonderingen waar ze op school aanspraak op zou kunnen doen (later aanwezig zijn), ook op haar stageplek van toepassing waren.

Andere voorbeelden van studenten tonen aan dat praktijkbegeleiders en soms collega's op de stageplek weinig begrip tonen en niet altijd om willen of kunnen gaan met studenten die door hun functiebeperking iets anders nodig hebben dan andere studenten die stage komen lopen. Studenten hopen dan ook dat de HvA de verantwoordelijkheid neemt om ook te zorgen dat praktijkbegeleiders de tools hebben een toegankelijke stage- of werkpraktijk te bieden voor mensen met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid.

“Dat er een eis voor komt voor waar stagebegeleiders aan moeten voldoen. Dat je niet zomaar een stagebedrijf mag zijn, want heel veel bedrijven willen natuurlijk stagiaires, want het zijn gratis krachten. Maar hoe kun je ook genoeg begeleiding bieden om die studenten ook echt daadwerkelijk iets te leren? Dus misschien een soort van controle. Is dit wel een geschikte stage.”

Naast het bemiddelen bij het realiseren van een toegankelijke werkpraktijk, merken sommige studenten op dat er in de beoordeling van stage te veel nadruk ligt op het oordeel van slechts één praktijkbegeleider.

“Ik vind het gewoon zonde dat één praktijkbegeleider eigenlijk op basis van diens oordeel iemand kan laten blijven zitten of niet. Dat is één persoon. Ikzelf moet bijvoorbeeld een portfolio schrijven, daar hebben wij vanuit school ook een eerste en tweede beoordelaar voor. Ik snap dan niet waarom het op m'n stage afhankelijk is van één persoon. Voor hetzelfde geld is die helemaal onwetend, houdt die helemaal geen rekening...”

⁴ Voorbeelden van aan te bieden materiaal is het ontwerpen van lesmateriaal op basis van de principes van 'universal design for learning', checklistst voor het aanbieden van toegankelijk lesmateriaal en lesontwerp zijn te vinden op www.ecio.nl

Ook wordt opgemerkt dat het nodig is andere manieren te vinden om aan te tonen dat een competentie behaald is of kan worden, en dat hierin soms verder gekeken moet worden dan het beoordelingsformat toestaat. Samengevat vragen studenten om zowel bemiddeling in het vormen van een toegankelijke werkpraktijk, en het aanpakken van het beoordelingsinstrument zodat studenten hierin minder afhankelijk zijn van de beperkte mogelijkheden competenties te laten zien en het oordeel van de praktijkbegeleider.

6.3.3 Inzicht in het toegankelijkheidsbeleid van de HvA.

Studenten hebben aangegeven graag inzicht te willen hebben in het beleid en onderzoek dat over dit onderwerp door de HvA wordt gedaan, en in de voortgang rondom het organiseren van toegankelijk onderwijs. Met name de studenten met een functiebeperking geven aan hier behoefte aan te hebben. Studenten geven aan dit inzicht niet alleen nu te willen hebben, maar wensen ook dat ze vóór het inschrijven voor de studie al inzicht hadden gehad in de manier waarop en de mate waarin de HvA zorgt voor toegankelijk onderwijs.

Volgens een van de studenten was het eerlijker geweest als de HvA vóór het begin van de studie duidelijk was geweest over de mate waarin en de manier waarop de HvA studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid ondersteunt. Op deze manier kan een potentiële nieuwe student beter van te voren een inschatting maken of het haalbaar is om de studie te volgen.

“Als je niet de school zo kan inrichten dat iedereen z'n diploma kan halen, dan moet je de mensen die extra zorg nodig hebben niet aannemen. Dat is misschien heel hard, maar als je het niet kan waarmaken dat de mensen hun opleiding gaan halen?”

Andere studenten merken op dat ze graag inzicht willen hebben in wat de HvA doet om toegankelijkheid te verbeteren. Hiermee wordt inzicht in beleid maar ook resultaten van onderzoek bedoeld. Eén student merkt op al vaker aan onderzoeken mee te hebben gewerkt, en niet echt duidelijk inzicht te hebben wat er daadwerkelijk mee gebeurt en hoe de HvA er mee verder gaat.

“Vaak worden de uiteindelijke resultaten van onderzoeken waar ik aan deelneem nooit gedeeld, of gezegd wat er uiteindelijk mee is gedaan. Ik wilde nog wel even zeggen dat ik dit de afgelopen drie jaar zeg maar heb meegemaakt. Het is niet dat ik persoonlijk denk van goh, ik wil meteen een prestatie, maar soms denk je van het zijn allemaal losse eindjes.”

Het zou studenten vertrouwen geven als ze inzicht hebben dat de HvA serieus bezig is de input die door studenten geleverd wordt, ook tot resultaten om te zetten. Studenten met een functiebeperking en zorgverantwoordelijkheid willen graag weten wat de HvA ze kan en wil bieden om studeren beter mogelijk te maken. Wanneer deze informatie compleet is, zouden ze aanraden dit aan toekomstige studenten kenbaar te maken, zodat minder studenten tegen problemen aanlopen en daardoor moeten stoppen met hun studie.

6.4 COVID-19: meer flexibiliteit maar ook minder contact

Dit onderzoek vond plaats ten tijde van de uitbraak van de Covid-19 pandemie. Omdat de maatregelen om verspreiding hiervan tegen te gaan ook het onderwijs drastisch veranderde hebben studenten ten aanzien van de nieuwe vorm van thuis-onderwijs nog enkele behoeften geuit. Een aantal studenten geven aan het thuis-onderwijs voor hen een uitkomst was, omdat lessen die voorheen soms niet gevolgd konden worden door de situatie thuis of door een functiebeperking, nu toch digitaal gevolgd konden worden.

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

“Want wat student X ook al zei van dit is eigenlijk ideaal, omdat ze zeg maar de lessen kan volgen die ze wil volgen. Omdat ze het online is zeg maar kan terugkijken. Dat is voor mij ook wel zo”.

Als een deel van deze flexibiliteit vastgehouden kan worden wanneer het reguliere onderwijs weer kan starten, zou dit heel veel studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid mogelijkheden bieden lessen te kunnen volgen die ze anders door tijd/energie gebrek zouden moeten missen. Naast de studenten voor wie het thuis-onderwijs extra mogelijkheden biedt, zijn er ook een aantal studenten die door het thuis onderwijs het contact met de school en studiegenoten missen. Vooral één student met studievertraging en daardoor geen vaste klas, geeft aan niemand meer te hebben gesproken sinds de invoering van de Covid-19 maatregelen.

“zoals tijdens de corona tijd. Ik helemaal niemand gesproken van school, want ik heb mijn mij minor uitgesteld om volgend jaar te doen. Dus ik heb eigenlijk een half jaar geen school gehad, om m'n herkansingen te kunnen doen. Ik heb niemand gesproken, is niemand die mij gebeld van hoe gaat. En dat vind ik dan weer, ja dat is wel slecht eigenlijk. Dus dat contact kan wel beter.”

Door de maatregelen rondom COVID-19 zijn docenten noodgedwongen online les gaan geven, ook meetings en begeleiding is digitaal prima te doen voor studenten, en dit biedt meer flexibiliteit. Wel zorgt dit bij sommige studenten voor het gevoel dat zij uit het oog verloren zijn.

7 Conclusie en aanbevelingen

De Nationale Studenten Enquête van 2017 bood inzicht in de mate van tevredenheid van studenten over de toegankelijkheid van het onderwijs van de HvA. In dit onderzoek is gepoogd te achterhalen 'wat' er dan voor zorgt of zou zorgen dat studenten tevreden zijn, waardoor de NSE resultaten ook reliëf krijgen én handvatten bieden voor eventuele verbeteringen. Hiervoor was het nodig te onderzoeken wat ervaringen en behoeften van zowel studenten als medewerkers zijn met betrekking tot het verbeteren van de toegankelijkheid van het onderwijs aan de HvA.

De hoofdvraag van dit onderzoek luidde:

"Op welke manieren kunnen docenten en ondersteunend personeel van de Hogeschool van Amsterdam werken aan toegankelijke opleidingen voor studenten met een functiebeperking en studenten met een zorgverantwoordelijkheid?"

In dit hoofdstuk zullen de belangrijkste conclusies worden gepresenteerd, waarna bij elke conclusie enkele aanbevelingen worden gedaan om de toegankelijkheid van het onderwijs voor studenten met een zorgverantwoordelijkheid en studenten met een functiebeperking te verbeteren. Deze aanbevelingen komen voort uit de behoeften van studenten die in de panelgesprekken naar voren zijn gekomen en vervolgens zijn gevalideerd en verder uitgewerkt in de spiegelgesprekken tussen medewerkers en studenten.

7.1 Professionalisering medewerkers

Studenten hebben hele wisselende ervaringen met de medewerkers met wie ze te maken hebben voor het regelen van toegankelijk onderwijs. Niet alleen is wat ze kunnen verwachten afhankelijk van de medewerker, maar speelt ook mee in hoeverre ze zelf bereid zijn hun persoonlijke verhaal op tafel te leggen om in aanmerking te komen voor de hulp die ze nodig hebben. Een belangrijke factor die studenten hierin negatief beïnvloedt is de verwachting dat niks met hun hulpvraag gedaan zal worden óf dat dit hun meer energie zal kosten dan dat de mogelijk 'geboden aanpassing' zal opleveren. Het stuiten op onbegrip of een gebrek aan bereidwilligheid van medewerkers om op de hulpvraag in te gaan schaden het vertrouwen dat het zinvol is om te vragen om aangepast onderwijs. Studenten met een functiebeperking hebben zowel positieve als negatieve ervaringen met de verschillende medewerkers van de HvA. Hoewel het logisch is dat studenten verschillende ervaringen hebben, liggen deze voor studenten zó ver uiteen dat ze niet van een minimaal te verwachten toegankelijkheid en 'klantvriendelijkheid' van medewerkers uit kunnen gaan.

Hoewel de medewerkers die de enquête ingevuld hebben van elkaar niet zozeer verschillen in de mate van hun bereidwilligheid om toegankelijk onderwijs te verzorgen, is er wel een tegenstelling te zien in de open antwoordmogelijkheden waarin wordt aangegeven dat respondenten tegen weerstand en gebrek aan bereidwilligheid van collega's aanlopen. Tijdgebrek wordt hiervoor als belangrijkste oorzaak genoemd. Hierbij wordt geadviseerd om binnen de organisatie te zoeken naar mogelijkheden om docenten en medewerkers in tijd te compenseren voor tijdrovende aanpassingen zoals het maken van een extra herkansing of toets opdracht. Medewerkers geven in de enquête aan dat scholing voor docenten en andere medewerkers als mogelijk verbeterpunt wordt gezien.

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

Om de verschillen tussen medewerkers in hun bereidheid en vaardigheden om toegankelijk onderwijs te verzorgen te verkleinen is het nodig te professionaliseren. Zoals in het vorige hoofdstuk door studenten en medewerkers wordt bedacht dat het nodig is om naast het werken aan bewustwording ook in te zetten in het concreet verbeteren van de vaardigheden van docenten met betrekking tot het aanbieden van toegankelijk onderwijs(materiaal). Dit kan door de vaardigheden die hiervoor nodig zijn toe te voegen aan het lesmateriaal en de toetsing van de didactische aantekening (BDB). Voorbeelden van checklisten en handleidingen voor het ontwerpen van toegankelijke lessen (dmv bijvoorbeeld het toepassen van principes van 'Universal design for learning') en toegankelijk lesmateriaal zijn te vinden bij het expertisecentrum gericht op 'leren zonder belemmering'; ECIO.

Om te ondervangen dat ook huidige docenten die al over een kwalificatie beschikken de benodigde kennis en vaardigheden meekrijgen, kan gedacht worden een supplement op de BKR kwalificatie. Hierin zouden docenten in bijvoorbeeld in één of twee cursusdagen een deel bewustwording en een deel vaardigheden mee kunnen krijgen en middels een praktijkopdracht getoetst worden in het werken aan het toegankelijk maken van hun eigen lessen en lesmateriaal.

7.2 Gestroomlijnd, 'klantvriendelijk', en inzichtelijk toegankelijkheidsbeleid

Zoals in hoofdstuk 6 is besproken kwam in de diverse gesprekken herhaaldelijk naar voren dat het toegankelijkheidsbeleid nog niet voor de medewerkers in alle lagen van de organisatie concreet en helder is. Dit zorgt er voor dat studenten te vaak onnodig doorgestuurd worden met hun hulpvraag of probleem, dat ze veel tijd kwijt zijn aan het organiseren van het mogelijk maken van het studeren, en dat dit voor moedeloosheid en in sommige gevallen voor studieuitval zorgt. Hoewel in de spiegelgesprekken blijkt dat in ieder geval één faculteit bezig is met het vastleggen en stroomlijnen van verantwoordelijkheden binnen de organisatie, blijkt uit de resultaten van studenten dat hier op dit moment (nog) te veel ruis bestaat.

Taken en verantwoordelijkheden van verschillende medewerkers moeten, met ieders medewerking, opnieuw verdeeld worden. Pas als er overeenstemming en duidelijkheid is over wat wiens verantwoordelijkheid is, en daarvoor ook uren beschikbaar zijn, zal het voor medewerkers mogelijk zijn om elkaar aan te spreken op verantwoordelijkheden en zal de student sneller bij de juiste persoon terechtkomen. Studenten geven aan graag een vast loket of persoon te willen hebben met een medewerker of student die van de hoed en de rand van de organisatie weet en gelijk naar de juiste personen doorgestuurd kan worden met een warme overdracht. Dat wil zeggen geen doorverwijzing maar een introductie en desnoods even meelopen en kennismaken, zodat de persoon waarnaar doorgestuurd wordt ook zijn verantwoordelijkheid begrijpt en de taak oppikt in plaats van doorschuift.

Verder kan er een slag gemaakt worden in de automatisering van aanvragen voor speciale voorzieningen. Toegang tot invalidentoiletten, liften, speciale ingangen van het gebouw moet nu per jaar opnieuw aangevraagd worden, wat extra inspanning van studenten vraagt. Ook zouden sommige studenten het fijn vinden niet elke keer opnieuw docenten te moeten mailen of uitleggen welke aanpassingen nodig zijn (en soms op docenten stuiten die dit in twijfel trekken). Maak het mogelijk voor studenten om samen met een studentendecan een brief of protocol op te stellen dat vanaf dat moment (met toestemming van de student) automatisch naar docenten van nieuwe vakken gestuurd wordt. Dit document kan op elk moment dat de student dat wil herzien of ingetrokken worden en het automatisch verzenden kan op elk moment stopgezet worden door studenten.

Dit document kan één of een combinatie van de volgende instructies bevatten:

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

Lectoraat Langdurige Zorg en Ondersteuning / AKMI / FMR – versie 1.0
© 2017 Copyright Amsterdam University of Applied Sciences

- De voorzieningen of uitzonderingen waarop een student recht heeft (eventueel met instructie van bijvoorbeeld vergroting software)
- Informatie over de type functiebeperking of situatie en implicaties voor het volgen van onderwijs
- Signalen waaraan een docent kan herkennen dat er een interventie nodig is (met instructie)
- Handelingsinstructie (bijv 'vindt het fijn als een docent vinger aan de pols houdt', of, 'geeft zelf aan wanneer het niet lukt', etc.)

Ook surveillanten en examinatoren kunnen automatisch een lijstje krijgen met studentnummers van studenten die recht hebben op uitzonderingen zoals een uitvergroting, toetstijdverlenging, of de mogelijkheid om even de ruimte te verlaten

Verder is het belangrijk de betreffende doelgroepen ook te betrekken bij verdere stappen die zijn ondernomen of resultaten die zijn behaald. Studenten geven aan vaker input te hebben geleverd via deelname aan onderzoeken van de HvA rondom dit onderwerp. Zij hebben echter niets terug gehoord van wat er uit het onderzoek is gekomen en ook niet wat er uiteindelijk mee is gedaan. Het zorgt voor een gevoel van losse eindjes bij een aantal studenten. Hierdoor neemt het vertrouwen af in de werkwijze van de HvA om de toegankelijkheid te vergroten. Neem studenten die tot de doelgroepen behoren mee als serieuze partners die ook recht hebben om te weten wat er gebeurt met de input die ze leveren.

7.3 Verbreed voorzieningen, ook voor studenten met een zorgverantwoordelijkheid

Voor studenten met een zorgverantwoordelijkheid is er nog weinig (formeel) geregeld. Waar bij studenten met een functiebeperking de grootste problemen aankomen op de verwezenlijking van de aanpassingen en toegankelijkheid waar ze recht op hebben, blijkt dat studenten met een zorgverantwoordelijkheid zich nog helemaal niet gezien voelen als groep waarmee rekening gehouden kan worden in het aanbieden van flexibel of aangepast onderwijs. Deze groep is, vergeleken met de studenten met een functiebeperking nog niet goed in beeld bij de HvA.

Ook bleek bij de groep studenten met een zorgverantwoordelijkheid dat ze zich niet alleen voor de HvA een onzichtbare groep voelen, maar ook voor elkaar. Dit bleek eerder al uit de pilot studerende mantelzorgers van Stolk en Kwekkeboom (2019). Op een enkeling na heeft deze groep behoefte om met medestudenten met vergelijkbare uitdagingen in contact te komen. Waar voor studenten met een functiebeperking al een peer project is begonnen, en het Platform Inclusie druk bezig is om met de betrokkenen samen bij te dragen aan het verbeteren van de toegankelijkheid van het onderwijs, geven sommige studenten met een zorgverantwoordelijkheid aan geen één andere student te kennen die ook een zorgverantwoordelijkheid heeft. Studenten hebben behoefte aan een door de HvA gefaciliteerd platform of ontmoetingsmogelijkheid voor studenten met een zorgverantwoordelijkheid. Ook wordt een studentloket gerund door studenten geopperd als mogelijk vast aanspreekpunt voor vragen rondom studeren met een zorgverantwoordelijkheid of een functiebeperking.

Zowel studenten met een functiebeperking als studenten met een zorgverantwoordelijkheid hebben behoefte aan verdere flexibilisering van het onderwijs. Hiermee wordt bedoeld dat er meer mogelijkheden zijn een vak later te volgen of de vakken in een andere volgorde te volgen dan voorgeschreven. Ook moeten er volgens studenten meer deeltijdopleidingen komen, zodat een student met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid voor wie een voltijd opleiding te veel inspanning kost, óók de studie en toekomst kan kiezen die hij of zij écht wil.

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

7.4 Een bredere verantwoordelijkheid dan alleen verbeteren van het onderwijs

Studenten merken op niet alleen tegen ontoegankelijke opleidingen aan te lopen, maar merken tijdens hun stageperiode dat ook de werkpraktijk weinig inclusief kan zijn. Dit belemmert niet alleen hun slagingskansen bij de stagevakken, maar beïnvloedt ook het perspectief op baankansen voor deze groep studenten. De HvA stelt zich in het Beleidsplan Toegankelijkheid uit 2016 ten doel er voor te gaan zorgen dat de werkpraktijk, waarvoor professionals opgeleid worden inclusiever te maken door zelf de standaard te zetten en verwachtingen naar stageplekken helder te maken. Wanneer het stagebureau als voorwaarde opneemt dat een bedrijf als stageplek kan fungeren mits deze de nodige maatregelen nemen een inclusieve werkplek te zijn voor studenten met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid, geeft dit een duidelijk signaal af. De HvA kan en moet hier een faciliterende rol in innemen en opkomen voor de mogelijkheden en belangen van studenten met een zorgverantwoordelijkheid of functiebeperking.

Ook wordt opgemerkt dat voor studenten die vanwege hun omstandigheden alleen in deeltijd kunnen studeren, geen (passende) studiefinanciering beschikbaar is, terwijl zij soms maar in beperkte mate naast hun studie kunnen werken. Om studeren met een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid beter mogelijk te maken moet de HvA zich inzetten buiten de eigen opleiding, en met andere hogescholen gezamenlijk inzetten op een lobby voor studiefinanciering voor studenten die vanwege een functiebeperking of zorgverantwoordelijkheid alleen in deeltijd kunnen studeren.

Concluderend kan worden gesteld dat de HvA wel voorzieningen heeft getroffen om het studeren met een functiebeperking beter toegankelijk te maken, maar deze nog te weinig structureel van aard zijn in de uitwerking in de praktijk. Niet alleen verschilt voor studenten de toegankelijkheid waar ze op kunnen rekenen per situatie en per docent, ook blijkt dat op dit moment de grootste 'last' voor het zorgen voor toegankelijkheid bij de student ligt, terwijl juist de HvA hier verantwoordelijk voor is. Het beleidsplan toegankelijkheid dat de HvA in 2016 opstelde blijkt organisatorisch wel het een en ander te weeg te hebben gebracht, zoals de opzet van Limitless, het Programmateam Functiebeperking, en werkgroepen en aangewezen medewerkers op elke faculteit die zich met inclusie bezig houden. Er kunnen echter nog additionele stappen gezet worden om écht tot het resultaat te komen dat de HvA studenten belooft. Met bovenstaande aanknopingspunten voor verandering wordt tegemoet gekomen aan de meest prangende behoeften van studenten en medewerkers die aan dit onderzoek hebben meegedaan.

Literatuurlijst

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rechten-van-mensen-met-een-handicap/positie-van-mensen-met-een-beperking>

Abma, T. (2014). Responsieve evaluatie: Onderzoek dat niet wil controleren maar leren [Responsive evaluation: Research that doesn't want to control but to learn]. Retrieved March 27, 2015.

Barnes, C., & Mercer, G. (2005). Disability, work, and welfare: challenging the social exclusion of disabled people. *Work, employment and society*, 19(3), 527-545.

Houten, van D. J., & Bolsenbroek, A. K. (2010). Werken aan een inclusieve samenleving. Goede praktijken.

Borger, H. (2015). *(Adressing) the elephant in the room: Een verkennend onderzoek naar jonge mantelzorgers in Amsterdam en hun (behoefte aan) ondersteuning* (Doctoral dissertation, Hogeschool van Amsterdam).

Cobigo, V., Ouellette-Kuntz, H., Lysaght, R., & Martin, L. (2012). Shifting our conceptualization of social inclusion. *Stigma research and action*, 2(2), 75-84.

Crabbendam, J., & Goes, D. (2020). *Onderwijs op afstand: Een onderzoek naar de ervaringen van studenten met afstandsonderwijs naar aanleiding van de coronacrisis*. Landelijke Studenten Vakbond.

van Diepen, M., Essen, E., Hogenstijn, M., & Veraa, F. (2017). *Verder met inclusie en diversiteit: resultaten en actiepunten*. Onderwijsconferentie Hogeschool van Amsterdam 2017.

Expertisecentrum Handicap + Studie. (2014). Beleidsplan 2015 - 2017. Retrieved from <http://www.handicap-studie.nl/downloads/Beleidsplan2015-2017def.pdf>

Expertisecentrum Handicap + Studie. (2018, september). *jaarrapport 2018*, Studeren met een functiebeperking. Retrieved from Tio: <https://www.tio.nl/studiekeuze/rapport-studeren-met-een-functiebeperking-2017.pdf>

Hennevelt, B. (2018). Mantelzorgende studenten in kaart: kwalitatief onderzoek naar signalering en begeleiding van mantelzorgende studenten op de Hogeschool van Amsterdam, Universiteit van Amsterdam en Vrije Universiteit (Masterscriptie).

Hogeschool van Amsterdam. (2020, juni 20). *jaarverslag, feiten en cijfers*. Retrieved from: <https://www.hva.nl/over-de-hva/organisatie/plannen-feiten-en-verslagen/feiten-en-cijfers/feiten-en-cijfers.html>

Jansen, J., & Beenen, R. (2019). *ecio.nl*. Retrieved from Verbeteren digitale toegankelijkheid in het hoger onderwijs, voordelen en richtlijnen: <https://www.ecio.nl/wp-content/uploads/sites/2/2019/10/HS-Digitale-toegankelijkheid-2019-T.pdf>

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

Lectoraat Langdurige Zorg en Ondersteuning / AKMI / FMR – version 1.0
© 2017 Copyright Amsterdam University of Applied Sciences

De Jong, N. (2018). *Studerende mantelzorgers. Een inzicht in coping strategieën. Utrecht: Vilans.* (Masterscriptie).

Th Kröber, H. R., & Verdonshot, M. M. L. (2012). Professionals en inclusieve praktijken-Een onderbelichte rol met kansen voor de toekomst. *NTZ-Nederlands Tijdschrift voor de Zorg aan Verstandelijk Gehandicapten*, 38(2), 86.

Link, B. G., Cullen, F. T., Struening, E., Shrout, P. E., & Dohrenwend, B. P. (1989). A modified labeling theory approach to mental disorders: An empirical assessment. *American sociological review*, 400-423.

MantelzorgNL (2020). *Studeren en mantelzorg: informatie en tips voor decanen en studentbegeleiders.* Retrieved from https://backend.mantelzorg.nl/app/uploads/sites/3/2020/06/Studeren-en-Mantelzorg-voor-studentbegeleiders_mbo_1590574155-2-min.pdf

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Inspectie van het Onderwijs (2010). *Onbelemmerd studeren.* Beleid en voorzieningen voor studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs.

Ruijter, de, B. (2018). *Mantelzorg, studeren, of deze combineren: en kwantitatief onderzoek naar het effect van mantelzorg op de studie* (Masterscriptie).

SEOR. (2013, Mei 16). *Economische gevolgen van ratificatie van het VN verdrag handicap.* Retrieved from mensenrechten.nl:
<https://mensenrechten.nl/sites/default/files/Eindrapportage%20economische%20gevolgen%20VN%20verdrag%20Handicap%5B2%5D.pdf>

Pawson, R., & Tilley, N. (2015). *Realistic evaluation.* Sage Publications, London.

Inventarisatie inclusiviteit op de HvA: Voorwoord afgelopen maanden. *Platform Inclusie.*
Eikelboom, J. (FMR), Goorbergh-Zimbile, van den, P. (FBE), Kelders, Y. (FMR), Mzallassi, F. (FMR), Nieuwelink, H. (FOO), Stoker, S. (FBE).

Centrum Hoger Onderwijs Informatie. (2017). *keuzegids* . Retrieved from
https://www.keuzegids.org/download/20171016_jaarrapport_sfb_2017_def.pdf

Stolk, L. M., & Kwekkeboom, M. H. (2019). *Expertiselab jonge mantelzorgers: Verslag van de pilot uitgevoerd op de HvA najaar 2018.* Hogeschool van Amsterdam, Amsterdams Kenniscentrum voor Maatschappelijke Innovatie.

Tienen, van, I, Boer, de, A., Roos, de, S., Heijde, van der, C., & Vonk, P. (2018). *Gezondheids- en studie uitkomsten bij mantelzorgende studenten.* Vrije Universiteit Amsterdam afdeling Sociologie, Sociaal en Cultureel Planbureau, Bureau Studentenartsen Amsterdam.

Bergmans, J., & van der Weijden, I. (2021). PhD candidates as informal caregivers in the Netherlands. In *The Future of Doctoral Research* (pp. 155-170). Routledge.

Zal, van, S. & Kwekkeboom, M.H. (2013), Welzijn 'Designed for all' – Toegankelijk welzijn voor mensen met beperkingen. Amsterdam: HvA

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

Lectoraat Langdurige Zorg en Ondersteuning / AKMI / FMR – version 1.0
© 2017 Copyright Amsterdam University of Applied Sciences

Bijlage 1: Vragenlijst docenten en (onderwijs) ondersteunend personeel.

Introductie

Het lectoraat Langdurige Zorg en Ondersteuning doet onderzoek naar de toegankelijkheid van opleidingen aan de Hogeschool van Amsterdam (HvA) voor studenten met een functiebeperking of met een zorgverantwoordelijkheid. Het doel van deze vragenlijst is in kaart brengen van wat er op dit moment op de HvA wordt gedaan om studeren voor hen mogelijk te maken.

Onder studenten van de HvA is bij 15% sprake van een functiebeperking. Een functiebeperking is een permanente aandoening vastgesteld door een deskundige, die een student kan belemmeren in zijn of haar deelname aan het onderwijs. Daarnaast heeft 6 tot 16% van de studenten naast zijn of haar studie zorgtaken voor bijvoorbeeld een familielid of vriend; zij hebben een zogenoemde zorgverantwoordelijkheid.

Op basis van de uitkomsten van deze vragenlijst ontwikkelen wij een 'toolkit' voor medewerkers van de HvA. Deze 'toolkit' zal een richtlijn bieden voor het handelen voor docenten, onderwijsondersteunend personeel, onderzoekers, medewerkers personeelsbeleid en facilitair medewerkers. Jouw antwoorden zullen anoniem worden verwerkt. Deelname is geheel vrijwillig, je behoudt het recht om op elk moment zonder opgave van redenen deelname aan dit onderzoek te beëindigen. De vragenlijst bestaat uit maximaal 28 korte items, het invullen zal ongeveer 20 minuten in beslag nemen.

☐ **Ik ga akkoord met deelname**

Q1: Wat is je functie bij de Hogeschool van Amsterdam (HvA)?

Meer dan één antwoord is mogelijk

- ☐ Docent
- ☐ Onderzoeker
- ☐ Onderwijsondersteunend personeel
- ☐ Medewerker personeelsbeleid (HR)
- ☐ Facilitair medewerker

Anders, namelijk: _____

Q2: In welk leerjaar ben je werkzaam?

Meer dan één antwoord is mogelijk

- ☐ Leerjaar 1
- ☐ Leerjaar 2
- ☐ Leerjaar 3
- ☐ Leerjaar 4
- ☐ Functie is leerjaar overstijgend

Q3: Voor welke faculteit ben je werkzaam?

Meer dan één antwoord is mogelijk

- ☐ Bewegen, sport en voeding
- ☐ Business en economie
- ☐ Digitale media en creatieve industrie

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

- ☐ Gezondheid
- ☐ Maatschappij en recht
- ☐ Onderwijs en opvoeding
- ☐ Techniek
- ☐ Functie is faculteit overstijgend

Q4: Hoeveel jaar ben je werkzaam voor de HvA?

- ☐ Korter dan 2 jaar
- ☐ Tussen 2 en 5 jaar
- ☐ Tussen 5 en 10 jaar
- ☐ Langer dan 10 jaar

Deel 1

De volgende vragen gaan over de geboden ondersteuning vanuit de HvA voor studenten met een functiebeperking

Q5: Ik denk dat onder een functiebeperking het volgende valt:

Meer dan één antwoord is mogelijk

- ☐ Een lichamelijke beperking
- ☐ Een psychische beperking
- ☐ Verstoring van of gebrek aan sociale contacten
- ☐ Een migratieachterstand
- ☐ Dysgrafie, ook wel genoemd een beperking in het vermogen om te schrijven zonder cognitieve oorzaak
- ☐ Voor studenten met een functiebeperking is binnen de HvA een studentenplatform opgericht
- ☐ Gebrek aan motivatie
- ☐ Dyslexie
- ☐ Een chronische ziekte
- ☐ Anders, namelijk: _____

Q6: Heb je bij jouw werkzaamheden als (onder andere) docent te maken met studenten met een functiebeperking?

- ☐ Ja
- ☐ Nee, ik heb niet met studenten met een functiebeperking te maken of ben niet werkzaam als docent
- ☐ Weet ik niet
- ☐ Anders, namelijk: _____

Q7: De volgende vragen gaan over je eigen en andermans flexibiliteit, en het begrip dat je ervaart Mijn flexibiliteit als docent bij schriftelijke opdrachten en aanwezigheidsverplichtingen:
Selecteer de score die overeenkomt met de mate waarin in je het met beide antwoorden eens bent.

Verschilt tussen studenten met een functiebeperking						Is voor alle studenten met functiebeperking gelijk
Verschilt tussen studenten met en studenten zonder functiebeperking						Is voor studenten met en studenten zonder functiebeperking gelijk

Q8: Ik ervaar de flexibiliteit van collega docenten bij schriftelijke opdrachten en aanwezigheidsverplichtingen:
Selecteer de score die overeenkomt met de mate waarin in je het met beide antwoorden eens bent

Als verschillend tussen studenten met een functiebeperking						Voor alle studenten met een functiebeperking gelijk
Als verschillend tussen studenten met en studenten zonder functiebeperking						Voor studenten met en studenten zonder functiebeperking gelijk

Q9: Ik heb begrip voor de praktische uitdagingen bij het volgen van onderwijs voor studenten met een functiebeperking:

- ☐ Zeer mee eens
- ☐ Mee eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Mee oneens
- ☐ Zeer mee oneens
- ☐ Weet ik niet

Q10: Ik heb begrip voor de praktische uitdagingen bij het uitvoeren en inleveren van opdrachten door studenten met een functiebeperking:

- ☐ Zeer mee eens
- ☐ Mee eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Mee oneens
- ☐ Zeer mee oneens
- ☐ Weet ik niet

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

Q11: Met welke regelingen op de HvA voor studenten met een functiebeperking ben je bekend?

Meer dan één antwoord is mogelijk

- ☐ Individuele begeleiding
- ☐ Extra tijd bij maken van schriftelijke opdrachten
- ☐ Extra tijd bij maken van tentamens
- ☐ Versoepeling bij aanwezigheidsverplichtingen
- ☐ Weet ik niet
- ☐ Anders, namelijk _____

Q12: Welke acties heb je ondernomen (al dan niet als docent) bij het verbeteren van toegankelijk onderwijs voor studenten met een functiebeperking?

- ☐ Ik heb (nog) geen actie ondernomen
- ☐ Acties die ik heb ondernomen: _____

Q13: Welke weerstand ervaar je (al dan niet als docent) bij het verbeteren van toegankelijk onderwijs voor studenten met een functiebeperking?

- ☐ Ik ervaar geen weerstand
- ☐ Ik ervaar weerstand, namelijk: _____

Q14: Welke acties heb je ondernomen (al dan niet als docent) met betrekking tot het rekening houden met studenten met een functiebeperking?

- ☐ Ik heb (nog) geen actie ondernomen
- ☐ Acties die ik heb ondernomen: _____

Q15: Welke weerstand ervaar je (al dan niet als docent) op momenten dat je rekening wilt houden met studenten met een functiebeperking?

- ☐ Ik ervaar geen weerstand
- ☐ Ik ervaar weerstand, namelijk: _____

Q16: Welke aanvullende regelingen en/ of faciliteiten zijn er op de HvA volgens u nodig voor studenten met een functiebeperking?

- ☐ Er zijn geen aanvullende regelingen of faciliteiten nodig voor deze doelgroep
- ☐ Er zijn aanvullende regelingen of faciliteiten nodig, namelijk:
- ☐ Weet ik niet

Deel 2

De volgende vragen gaan over de geboden ondersteuning vanuit de HvA voor studenten met een zorgverantwoordelijkheid.

Q17: Ik denk dat onder studenten met een zorgverantwoordelijkheid het volgende valt:

Meer dan één antwoord is mogelijk

- ☐ Het hebben van zorgverantwoordelijkheid voor een familielid of kennis
- ☐ Het ontvangen van zorg van een familielid of kennis
- ☐ Een woonsituatie waarbij een student nog thuiswonend is

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

- ☐ Psychische klachten
- ☐ Fysieke klachten
- ☐ Het niet (goed) herkennen van de eigen wensen en behoeften
- ☐ Lagere studieresultaten
- ☐ Voor studenten met een zorgverantwoordelijkheid is binnen de HvA een studentenplatform opgericht
- ☐ Een trager studietempo
- ☐ Anders, namelijk: _____

Q18: Heb je bij jouw werkzaamheden als (onder andere) docent te maken met studenten met een zorgverantwoordelijkheid?

- ☐ Ja
- ☐ Nee, ik heb niet met studenten met een zorgverantwoordelijkheid te maken of ben niet werkzaam als docent
- ☐ Weet ik niet
- ☐ Anders, namelijk: _____

De volgende zes vragen gaan over je eigen en andermans flexibiliteit, en het begrip dat je ervaart

Q19: Mijn flexibiliteit als docent bij schriftelijke opdrachten en aanwezigheidsverplichtingen:

Selecteer de score die overeenkomt met de mate waarin in je het met beide antwoorden eens bent

Verschilt tussen studenten met een zorgverantwoordelijkheid						Is voor alle studenten met zorgverantwoordelijkheid gelijk
Verschilt tussen studenten met en studenten zonder zorgverantwoordelijkheid						Is voor studenten met en studenten zonder zorgverantwoordelijkheid gelijk

Q20: Ik ervaar de flexibiliteit van collega docenten bij schriftelijke opdrachten en aanwezigheidsverplichtingen:

Selecteer de score die overeenkomt met de mate waarin in je het met beide antwoorden eens bent

Als verschillend tussen studenten met een zorgverantwoordelijkheid						Voor alle studenten met een zorgverantwoordelijkheid gelijk
Als verschillend tussen studenten met en studenten zonder zorgverantwoordelijkheid						Voor studenten met en studenten zonder zorgverantwoordelijkheid gelijk

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

Q21: Ik heb begrip voor de praktische uitdagingen bij het volgen van onderwijs voor studenten met een zorgverantwoordelijkheid:

- ☐ Zeer mee eens
- ☐ Mee eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Mee oneens
- ☐ Zeer mee oneens
- ☐ Weet ik niet

Q22: Ik heb begrip voor de praktische uitdagingen bij het uitvoeren en inleveren van opdrachten door studenten met een zorgverantwoordelijkheid:

- ☐ Zeer mee eens
- ☐ Mee eens
- ☐ Neutraal
- ☐ Mee oneens
- ☐ Zeer mee oneens
- ☐ Weet ik niet

Q23: Met welke regelingen en/ of faciliteiten bij de HvA voor studenten met een zorgverantwoordelijkheid ben je bekend?

Meer dan één antwoord is mogelijk

- ☐ Individuele begeleiding
- ☐ Actieve samenwerking tussen de HvA en externe hulpverlening van de student, zoals een 'buddy'
- ☐ De mogelijkheid van een wekelijks inloopsprek uur met een studentendecaan
- ☐ Versoepeling bij aanwezigheidsverplichtingen
- ☐ Versoepeling bij deadlines voor opdrachten
- ☐ Weet ik niet
- ☐ Anders, namelijk: _____

Q24: Welke acties heb je (al dan niet als docent) ondernomen bij het verbeteren van toegankelijk onderwijs voor studenten met een zorgverantwoordelijkheid?

- ☐ Ik heb (nog) geen actie ondernomen
- ☐ Acties die ik heb ondernomen: _____

Q25: Welke weerstand ervaar je (al dan niet als docent) bij het verbeteren van toegankelijk onderwijs voor studenten met een zorgverantwoordelijkheid?

- ☐ Ik ervaar geen weerstand
- ☐ Ik ervaar weerstand, namelijk: _____

Q26: Welke acties heb je (al dan niet als docent) ondernomen met betrekking tot het rekening houden met studenten met een zorgverantwoordelijkheid?

- ☐ Ik heb (nog) geen actie ondernomen
- ☐ Acties die ik heb ondernomen: _____

Q27: Welke weerstand ervaar je (al dan niet als docent) op momenten dat je rekening wilt houden met studenten met een zorgverantwoordelijkheid?

- ☐ Ik ervaar geen weerstand

VAN INCIDENTEEL NAAR STRUCTUREEL.

- ☐ Ik ervaar weerstand, namelijk: _____

Q28: Welke aanvullende regelingen of faciliteiten zijn er op de HvA volgens u nodig voor studenten met een zorgverantwoordelijkheid?

- ☐ Er zijn geen aanvullende regelingen of faciliteiten nodig voor deze doelgroep
- ☐ Er zijn aanvullende regelingen
of faciliteiten nodig, namelijk: _____

Bedankt voor je deelname!

Selecteer onderstaande opties als je meer wilt doen, meer wilt weten of een opmerking wilt achterlaten

- ☐ Ik denk graag mee over aanvullende regelingen of faciliteiten binnen de HvA voor deze groep studenten
- ☐ Ik word graag via onderstaand e-mailadres op de hoogte gehouden van de onderzoeksresultaten
- ☐ Eventuele opmerkingen n.a.v. deze vragenlijst kun je hier kwijt:

Bijlage 2: beknopte resultaten voor input spiegelgesprekken

Beste Deelnemer,

We zijn vanuit het Lectoraat Langdurige Zorg en Ondersteuning bezig met een onderzoek naar studeren met een functiebeperking en studeren met een zorgverantwoordelijkheid. Het doel van dit onderzoek is inzicht te krijgen in hoe het er voor staat, vanuit docenten en vanuit studenten (deze delen van het onderzoek zijn reeds afgerond), en door middel van dialoogsessies tot oplossingen te komen die in de praktijk haalbaar zijn en gedragen worden door de studenten om wie het gaat. Daarom zijn we hier in deze digitale bijeenkomst met elkaar. Uit de resultaten komen een aantal problemen naar boven drijven, waarvoor oplossingen moeten worden bedacht. We kunnen elk

Expertise en begrip van docenten en medewerkers:

- Het expertise van elke docent is anders
- De bereidwilligheid van docenten (en andere medewerkers) verschilt
- Bij sommige opleidingen heerst het idee dat extra hulp niet nodig zou mogen zijn en dat mensen 'niet goed genoeg' zijn om te slagen als ze het niet zelf kunnen redden
- Mensen met minder bekende soorten beperkingen, beperkingen die variëren in hevigheid, en beperkingen die een stigma met zich meedragen, kunnen op minder bereidheid van medewerkers en minder expertise rekenen

Praktische obstakels bij het studeren

- Studenten besteden héél veel tijd en energie aan het aanvragen van voorzieningen, aanpassingen
- Simpele dingen als toegang tot een speciale lift (op het pasje) vervalt elk jaar, waardoor niet alleen bij docenten, maar ook andere medewerkers, telkens alles opnieuw uitgelegd moet worden
- Docenten denken er niet zelf aan. Keer op keer moet een vergroting (of iets anders) opnieuw gevraagd worden
- Stagebegeleiders uit het werkveld maken niet altijd een toegankelijk werkklimaat mogelijk
- Samenwerken met uitzendkrachten of derde partijen zoals surveillanten gaat moeizaam, ze zijn vaak niet op de hoogte

